

ANKARA'DA ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE BİNALARI

Deniz Acun Sezgen

Hacettepe Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü

Lisansüstü Eğitim-Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin
Kütüphanecilik Anabilim Dalı İçin Öngördüğü
YÜKSEK LİSANS TEZİ
olarak hazırlanmıştır.

Ankara

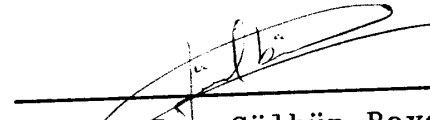
Eylül, 1992

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne,

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Kütüphanecilik
Anabilim Dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. Tülin Sağlamtunç (Danışman)

Üye
Prof. Dr. Nilüfer Tuncer

Üye
Doç. Dr. Gülbün Baydur

Onay

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine
ait olduğunu onaylarım.

..../..../1992

Prof. Dr. Süleyman YILDIZ
Enstitü Müdürü

"Sevgili Anneme ve Babama"

ÖZET

Bu araştırma, üniversite kütüphane binalarında ihtiyaç programının önemini vurgulamayı ve ihtiyaç programına göre yapılan kütüphane binalarında hizmetlerin daha iyi verildiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır. Araştırmanın hipotezi, "Ankara'daki üniversitelerin merkez kütüphane binalarının yapımı sırasında bina ihtiyaç programı yapılmadığı takdirde, verilen hizmetler olumsuz yönde etkilenmektedir." biçiminde saptanmıştır.

Betimleme yönteminin kullanıldığı araştırmada veriler gözlem ve bağımsız görüşme tekniklerinden yararlanılarak ve mevcut literatür incelenerek elde edilmiştir.

Araştırmada Ankara'daki üniversite kütüphanelerinden ihtiyaç programı çalışması sonucunda yapılan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ile kütüphane dışında bir amaçla yapılan Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin binaları incelenmiştir.

Bu kütüphaneler, konum, mimari özellik, yerleşim planı, iç tasarım, iklimleme/aydınlatma sistemleri, güvenlik ve verdikleri hizmetler açılarından araştırılmış ve mevcut durumları ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın sonunda, üniversite kütüphanelerinde verilen hizmetlerdeki çoğu yetersizliklerin binalarının uygun olmamasından kaynaklandığı ortaya çıkmış ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde kütüphane

hizmetlerinin Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'ne göre daha kolaylıkla verildiği saptanmıştır.

SUMMARY

This research project was designed to draw attention to the importance of the program in planning library buildings and to show that in buildings constructed according to a program the library services are more effective. The hypothesis on which this work is based can be stated as follows:

"Library services in the central libraries of the universities in Ankara which were not constructed according to a program of library requirements are adversely affected by that omission."

Research was conducted by survey, and data were collected through observation and interviews as well as a review of the literature.

The study focussed principally on the library at Middle East Technical University, which was constructed according to a program, and the Bilkent University Library, which is housed in a building originally designed for a different purpose.

These libraries were examined with respect to location, architectural features, layout, furnishings, environmental conditions (climatization, lighting, etc.), security and the services provided.

This study shows that many deficiencies in service in the university libraries are a result of the lack of an

appropriate building. Although even in the best planned building subsequent changes of emphasis in the services provided may produce a need for remodeling, it was observed that the Middle East Technical University Library had definite advantages over the Bilkent University Library with regard to ease of providing standard library services.

İÇİNDEKİLER

Sayfa

ÖZET	i
SUMMARY	iii
İÇİNDEKİLER	v
ÖNSÖZ	x
I. GİRİŞ	1
1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	1
1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZİ	2
1.3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ	3
1.4. ÇALIŞMA ALANI VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ	3
1.5. TERMİNOLOJİ	4
1.6. DÜZEN	5
1.7. KAYNAKLAR	6
II. ÜNİVERSİTE VE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ	8
2.1. ÜNİVERSİTE (TANIM)	8
2.2. ÜNİVERSİTELERİN AMACI	8
2.3. ÜNİVERSİTELERİN GÖREVLERİ	9
2.4. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE İLİŞKİSİ	10
2.5. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ (TANIM)	11
2.6. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN AMACI	12
2.7. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN GÖREVLERİ	13
2.8. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE TİPLERİ	14
2.8.1. GELENEKSEL YAPIDAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ	14
2.8.2. KAMPÜS KÜTÜPHANELERİ	14

	<u>Sayfa</u>
III. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE BİNALARINDA PLANLAMA	
VE İHTİYAÇLARIN BELİRLENMESİ	16
3.1. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE BİNALARININ ÖNEMİ	
VE AMAÇLARI	16
3.2. İHTİYAÇ PROGRAMI (TANIM)	19
3.2.1. İHTİYAÇ PROGRAMI, AMACI VE ÖNEMİ	20
3.3. PLANLAMA EKİBİ VE GÖREVLERİ	21
3.3.1. KÜTÜPHANE MÜDÜRÜ	22
3.3.2. MİMAR	23
3.3.3. İÇMİMAR	24
3.3.4. KÜTÜPHANE BİNASI DANIŞMANI	25
3.4. İHTİYAÇLARLA İLGİLİ TEMEL İLKELER	26
3.5. İHTİYAÇ PROGRAMININ KAPSAMI	29
3.5.1. KÜTÜPHANENİN HEDEFLERİ	30
3.5.2. BİNANIN KONUMU	30
3.5.3. KÜTÜPHANENİN ALAN İHTİYAÇLARI	32
3.5.4. KÜTÜPHANE HİZMETLERİ VE ARALARINDAKİ İLİŞKİLER	33
3.5.5. İŞLEVSELLİK	34
3.5.6. MODÜLER SİSTEM VE ESNEKLİK	35
3.5.6.1. MODÜL VE MODÜLER SİSTEM (TANIM)	35
3.5.6.2. MODÜLER SİSTEMİN GELİŞMESİ	36
3.5.6.3. MODÜLER SİSTEMİN KÜTÜPHANE BİNALARINDA UYGULANMASI	37
3.5.7. GÜVENLİK	40
3.5.8. İÇ TASARIM	41
3.5.9. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ	42

	<u>Sayfa</u>
3.5.10. YASALAR VE STANDARTLAR	43
IV. ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTELERİN MERKEZ KÜTÜPHANE	
BİNALARI	45
4.1. ANKARA ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ	45
4.1.1. TARİHÇE	45
4.1.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU	46
4.1.2.1. KONUM	46
4.1.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI	47
4.1.2.3. İÇ TASARIM	48
4.1.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ	48
4.1.2.5. GÜVENLİK	49
4.1.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR	49
4.2. GAZİ ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ	50
4.2.1. TARİHÇE	50
4.2.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU	51
4.2.2.1. KONUM	51
4.2.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI	51
4.2.2.3. İÇ TASARIM	53
4.2.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ	53
4.2.2.5. GÜVENLİK	53
4.2.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR	54
4.3. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE KÜTÜPHANESİ ...	54
4.3.1. TARİHÇE	54
4.3.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU	55
4.3.2.1. KONUM	55
4.3.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI	55
4.3.2.3. İÇ TASARIM	56

	<u>Sayfa</u>
4.3.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ	57
4.3.2.5. GÜVENLİK	58
4.3.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR	58
4.4. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP MERKEZİ KÜTÜPHANESİ	58
4.4.1. TARİHÇE	58
4.4.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU	59
4.4.2.1. KONUM	59
4.4.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI	59
4.4.2.3. İÇ TASARIM	60
4.4.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ	60
4.4.2.5. GÜVENLİK	61
4.4.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR	61
V. BİLKENT ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ	62
5.1. TARİHÇE	62
5.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU	63
5.2.1. KONUM	63
5.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI	63
5.2.3. KÜTÜPHANEDE VERİLEN HİZMETLER	64
5.2.3.1. OKUYUCU HİZMETLERİ	64
5.2.3.2. TEKNİK HİZMETLER	66
5.2.3.3. SOSYAL ETKİNLİKLERE YÖNELİK HİZMETLER	66
5.2.3.4. KULLANICININ RAHATINA VE KONFORUNA YÖNELİK HİZMETLER	66
5.2.4. İÇ TASARIM	67
5.2.5. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ	67
5.2.6. GÜVENLİK	68

	<u>Sayfa</u>
5.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR	68
VI. ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ	70
6.1. TARİHÇE	70
6.2. KÜTÜPHANENİN İHTİYAÇ PROGRAMI	70
6.3. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU	73
6.3.1. KONUM	73
6.3.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI	73
6.3.3. KÜTÜPHANEDE VERİLEN HİZMETLER	75
6.3.3.1. OKUYUCU HİZMETLERİ	75
6.3.3.2. TEKNİK HİZMETLER	76
6.3.3.3. SOSYAL ETKİNLİKLERE YÖNELİK HİZMETLER	77
6.3.3.4. KULLANICININ RAHATINA VE KONFORUNA YÖNELİK HİZMETLER	77
6.3.4. İÇ TASARIM	78
6.3.5. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ	79
6.3.6. GÜVENLİK	79
6.4. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR	79
VII. SONUÇ VE ÖNERİLER	81
7.1. SONUÇ	81
7.2. ÖNERİLER	92
KAYNAKÇA	98
YARDIMCI KAYNAKÇA	105

ÖNSÖZ

Araştırma konusunun seçiminde, çalıştığım Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin kütüphane binası olarak planlanmamış olması sonucunda çeşitli zorlukların yaşanıyor olması etkili olmuştur.

Araştırmalarım sırasında, ülkemizde günümüze kadar üniversite kütüphane binalarında planlama ve ihtiyaç programı konularında detaylı bir çalışma yapılmamış olduğu görülmüştür. Tez çalışmamın ileride bu konuda yapılacak araştırmalar için temel oluşturmasını dilerim.

Çalışmam süresince desteğini esirgemeyen tez danışmanım Prof. Dr. Tülin Sağlamtunç'a, çalışmamın tamamlanması konusundaki teşvikleri için Bilkent Üniversitesi Kütüphane Müdürü Dr. Phyllis L. Erdoğan'a sorularımı yanıtlayan Sayın Üniversite Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanlarına, ODTÜ'den Sayın Meral Gür'e, tezin yazılması safhasında yardımları için çalışma arkadaşlarım Nurşen Kadeifci ve E. Burcu Atay'a, ayrıca bu çalışmanın sonuçlandırılmasına manevi desteği ile katkıda bulunan eşim Sedat Sezgen'e teşekkür ederim.

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

İçinde yaşadığımız çağ teknoloji çağıdır. Her alanda daha iyiyi ve daha doğruyu bulma çabası ve yapılacak işleri daha kısa zamanda ve daha ekonomik yapma isteği insanları sürekli araştırmaya yöneltmektedir. Bilindiği gibi üniversiteler bir ülkede araştırma denilince ilk akla gelen kurumlardır. Üniversitelerde verilen eğitimin ve yapılan araştırmaların amacı bilim ve teknolojinin gelişimine katkıda bulunmaktır. Üniversite kütüphaneleri de dermeleri ile üniversitelerde yapılan bu araştırmaları desteklerler.

Üniversite kütüphanesinin asıl amacı her türlü basılı ve gör-ışit materyalini toplamak ve onları öğrenciler, öğretim elemanları ve araştırmacılar için süratle kullanılabilir hale getirmektir. (Thompson 1989:5).

Bilgi kaynaklarını toplayıp düzenleyerek okuyucuların kullanımına sunan üniversite kütüphanelerinin bu hizmetleri verebilmeleri için öncelikle ihtiyaçlar doğrultusunda planlanıp oluşturulmuş bir binaya gereksinimleri vardır.

Ülkemizde üniversite kütüphaneleri gerek ekonomik gerekse bağlı oldukları üst yönetimlerin kütüphaneye bakış açılarından dolayı ve bunun yanında ihtiyaçları belirleyici uzman kütüphanecilerin bulunmayışı nedeniyle ihtiyaçları doğrultusunda planlanmamış binalarda hizmet vermekte-

dirler.

Kütüphanecinin, kütüphanenin amaçlarını ve bu amaçlara erişebilmek için kütüphane binasının ne gibi olanaklara sahip olması gerektiğini ayrıntılı olarak belirten bir "rapor" hazırlaması, yapılacak çalışmaların başarıya ulaşması için çok yararlı olacaktır. (Kum 1974:86).

Araştırmamızda Ankara'da kurulmuş olan üniversitele-
rin merkez kütüphane binalarını kısaca inceledikten sonra
içlerinden ihtiyaç programlaması sonucunda yapılan Orta
Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin binası ile kü-
tüphane dışında bir amaçla yapılan Bilkent Üniversitesi
Kütüphanesi'nin binası detaylı olarak ele alınacaklardır.

Bu durumda araştırmamızın problemi, Ankara'daki üni-
versitelerin merkez kütüphane binaları, amaçlanan
hizmetleri vermekte niçin yetersiz kalmaktadırlar?
şeklinde ifade edilebilir.

1.2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE HİPOTEZİ

Bu araştırmanın amacı, üniversite kütüphane
binalarında planlamanın ve ihtiyaç programının önemi ile
gerekliliğini vurgulamak, ihtiyaç programına göre yapılan
kütüphane binalarında hizmetlerin daha iyi verildiğini
ortaya koymaktır.

Araştırmanın hipotezi ise; Ankara'daki üniversitele-
rin merkez kütüphane binalarının yapımı sırasında bina
ihtiyaç programı yapılmadığı takdirde, verilen hizmetler
olumsuz yönde etkilenmektedir şeklinde belirlenmiştir.

1.3. ARAŞTIRMA YÖNTEMİ

Araştırmada "Betimleme yöntemi" kullanılmıştır.

Betimleme ya da survey araştırmaları olayların, objelerin, varlıkların, kurumların, grupların ve çeşitli alanların ne olduğunu betimlemeye açıklamaya çalışır. Betimleme, olayları obje ve problemleri anlama ve anlatmada ilk aşamayı oluşturur. Bilimsel etkinlikler olayların betimlenmesiyle başlar. Bu sayede onları iyi anlayabilme, gruplayabilme olanağı sağlanır ve aralarındaki ilişkiler saptanmış olur. (Kaptan 1991:59).

1.4. ÇALIŞMA ALANI VE VERİ TOPLAMA TEKNİKLERİ

Araştırma Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ile Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde yürütülmüştür.

Araştırmamızın kapsadığı kütüphaneler, Amerikan sistemine göre kurulup, tek kampüste hizmet vermektedirler. Bu kütüphanelerden Orta Doğu Teknik Üniversitesi kütüphane binası ihtiyaç programı sonucunda, Bilkent Üniversitesi kütüphane binası ise farklı bir amaç için yapılmıştır. Bu kütüphanelerin binaları ve hizmet verdikleri mekânlar karşılaştırılmıştır.

Verilerin toplanması safhasında ulaşılabilen bilgi kaynakları dışında incelenen kütüphane binalarına şahsi ziyaretler yapılarak, kütüphane binalarının konumu, yerleşim planları, kullanıcı ve personele ait mekânları, bu mekânların iç tasarımı ve birbiriyle ilişkileri gözlenmiştir.

Gözlemlerin yanı sıra aynı konularda bilgi toplamak

için kütüphane daire başkanları ile bağımsız görüşmeler yapılmıştır.

Bilindiği gibi bağımsız (yapılanmamış) görüşmeler, araştırmacıyı önceden hazırlanmış sorular ile sınırlamayıp, konuya bağımlı kalmak koşuluyla istediği soruları sorabilme serbestisi veren esnek bir görüşme şeklidir. (Kaptan 1991: 146).

Bunun yanı sıra kütüphane binalarındaki kullanıcı, personel ve hizmetleri olumsuz etkileyen yönleri ortaya çıkarabilmek için, kütüphane yöneticileri ve birim sorumluları ile bağımsız görüşmeler yapılmıştır.

1.5. TERMINOLOJİ

İHTİYAÇ PROGRAMI: Bir yapının mekân ihtiyaçlarını, hizmetlerinin felsefesini, işlevsel alanlarını ve bu alanlar arasındaki ilişkileri, yapıyı kullananlar için gereken mekânsal ihtiyaçları mimarlara detaylı olarak anlatan geniş kapsamlı bir dokümandır. (Metcalf 1986:590).

İKLİMLEME:Kapalı bir bölmenin sıcaklığının, nemliliğinin ve hava hareketlerinin, dışardaki koşullardan bağımsız olarak denetlenmesinde kullanılan aygıt. (AnaBritannica 1989:391).

KÜTÜPHANE BİNASI DANIŞMANI: Kütüphane binaları planlaması konusunda uzmanlaşmış, asıl meslekleri mimar ya da kütüphaneci olan kişilerdir. (Metcalf 1986:72).

MODÜLER YAPI: Taşıyıcı duvarlar yerine kullanılarak, katları eşit dikdörtgenler şeklinde bölen ve köşelerde kolon olarak yapılan bina yapı sistemleridir . (Metcalf 1986:587).

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ: Bir üniversite tarafından kurulan, desteklenen yönetilen ve bağlı olduğu üniversitenin öğrencileri ve akademik personelinin ihtiyacı olan bilgileri sağlayan ve yine onların öğretim, araştırma ve hizmet programlarını destekleyen bir kütüphane ya da kütüphaneler sistemidir. (ALA 1983:236).

1.6. DÜZEN

Araştırmamızın raporu 7 bölümden oluşmaktadır.

1. BÖLÜM; giriş bölümüdür. Bu bölüm konunun önemi, araştırmanın amacı, araştırma problemi, hipotezi, araştırma yöntemi, çalışma alanı, veri toplama teknikleri, araştırma raporunun düzeni ve kaynaklar hakkındaki bilgileri içermektedir.

2. BÖLÜM; üniversite ve üniversite kütüphanesi kavramları açıklanmış ve üniversite, kütüphane ilişkisi ele alınmıştır.

3. BÖLÜM; üniversite kütüphane binalarında planlama ve ihtiyaçların belirlenmesi konusu işlenmiştir. Üniversite kütüphane binalarının önemi, ihtiyaç programı, planlama ekibi ve görevleri ile ihtiyaç programının kapsamı ayrıntılı olarak incelenmiştir.

4. BÖLÜM; Ankara'da bulunan üniversitelerin merkez kütüphaneleri (Ankara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi, Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesi ve Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi) tanıtılmıştır.

5. BÖLÜM; araştırmamızın inceleme konusu olan kütüphanelerden Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ve binası ayrıntılı olarak incelenmiştir.

6. BÖLÜM; Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi ve binası ayrıntılı olarak incelenmiştir.

7. BÖLÜM; sonuç ve önerilerden oluşmaktadır. İncelediğimiz kütüphaneler konum, mimari özellik, yerleşim planları, verdikleri hizmetler, iç tasarım, iklimleme-aydınlatma sistemleri açılarından incelenmiş ve ihtiyaç programı çalışmasına göre yapılan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde verilen hizmetlerin, ihtiyaç programına göre yapılmayan Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'ne nazaran daha kolaylıkla verildiği sonucuna varılmıştır.

1.7. KAYNAKLAR

Araştırmada yardımcı olacak kaynakları belirlemek için yayın taraması yapılmıştır.

Yayın taraması yapılırken kullanılan kaynaklar şunlardır:

- Library and Information Science Abstracts (1969-1990)
Library Literature (1980-1990)
Türkiye Bibliyografyası (1935-1990)
Türkiye Makaleler Bibliyografyası (1952-1989)
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni (1952-1986)
Türk Kütüphaneciliği (1987-1991)

Konumuzla ilgili araştırmamızın her safhasında başvurduğumuz temel kaynaklar şunlardır:

AKTÜRE, Teoman

- 1985 Bina İhtiyaç Programlaması.
 Ankara: Tübitak YAE.

METCALF, Keyes D., P.D. LEIGHTON ve D.C. WEBER

- 1986 Planning Academic and Research Library Buildings.
 2nd edition. Chicago: ALA.

THOMPSON, Godfrey

- 1989 Planning and Design of Library Buildings.
 London: Butterworths.

Araştırma raporunun yazımında Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tarafından hazırlanan Yüksek Lisans ve Doktora Tezleri Yazım ve Basım Yönergesi (1989)'nden ve Turabian'ın A Manual for Writers of Term Papers, Theses and Dissertations (1987) isimli eserinden yararlanılmıştır.

BÖLÜM II

ÜNİVERSİTE VE ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ

2.1. ÜNİVERSİTE (TANIM)

Üniversite denildiği zaman, genellikle, orta öğretimden sonraki bir düzeyde eğitimde bulunarak, bilgiyi bir kuşaktan ötekine geçiren, kişiliği oluşturan ve geliştiren, gençleri bir takım mesleklere hazırlayan, bilimsel araştırmalarda bulunan ve topluma sorunlarını çözümde yardımcı olan yükseköğretim kurumları anlaşılmaktadır. (Meray 1971:13).

Toplumların büyük yatırımlar sonucunda oluşturdukları üniversiteler "evrenselliği, birlik birleştiricilik ve bilgi alanlarında yayılmayı, bilgiyi bütünleştirmeyi" ifade etmektedir. (Dülger 1991: 1).

Ülkelerin ekonomik kalkınmaları için yüksek düzeyde iş gücü yetiştiren üniversitelerin bir başka tanımı ise şöyledir:

Bilim ve sanat dallarında öğretim yapan, mesleki eğitim ve lisansüstü programları bulunan ve çeşitli alanlarda diploma veren yükseköğretim kurumudur. (1)

Üniversitelerin bir toplum için vazgeçilmez kurumlar oldukları, yukarıdaki tanımlardan da anlaşılmaktadır.

2.2. ÜNİVERSİTELERİN AMACI

Üniversitelerin amaçlarını dört grup altında toplamak olanaklıdır.

(1) "University", The New Encyclopaedia Britannica, X (1977), 279.

- 1) Teknik ve bilimsel bilgi düzeyini geliştirmek,
- 2) Toplumun gereksinim duyduğu alanlarda yüksek düzeyde kalifiye eleman yetiştirmek,
- 3) Öğrencilerin entellektüel gücünü ve kültürünü artırarak, onların özgür düşünceli, araştırıcı ve yaratıcı niteliklere sahip kişiler olarak yetişmesini sağlamak ve
- 4) Hizmetinde bulunduğu toplumun ortak kültür ve standardını yükseltmektir. (Çakın 1983:61).

Bu amaçları gerçekleştirmek için üniversiteler aşağıdaki temel görevleri yerine getirmekle yükümlüdürler.

2.3. ÜNİVERSİTELERİN GÖREVLERİ

Wilson (1956:15-18)'a göre üniversitelerin görevleri şunlardır:

- 1) Bilgilerin toplanması ve saklanması:Üniversiteler, topladığı bilgileri, topluma etkili bir şekilde anlatmalı, toplumun entellektüel düzeyinin yükseltilmesine yardımcı olmalı, geçmişin kültür mirasını saklamalıdır.
- 2) Öğretim:Üniversiteler topladığı bilgileri bilim ve teknolojinin ışığında sürekli yenileyerek, toplumun gelişmesine öncülük edecek olan gençliğin eğitiminde kullanılmalıdır.
- 3) Araştırma:Üniversitelerde yapılan araştırmalar, insanoğunun sosyal ve fiziksel yaşantısına katkıda bulunmalı, bilimin gelişmesine ve yaşama uygulanmasına doğrudan yardımcı olmalıdır.
- 4) Yayın:Üniversitelerdeki araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler, bilim çevrelerine yayın yoluyla duyurulmalıdır.
- 5) Hizmetleri yayma:Üniversiteler toplumun kültür düzeyini

yükseltmede öncülük etmelidir. Mektupla öğretim, radyo konuşmaları, televizyon programları, yetişkin eğitimi gibi etkinliklerle toplumun sosyal problemlerine çözüm yolları aramalıdır.

- 6) Yorumlama: Üniversitelerde yapılan araştırmalar sonucunda elde edilen bilgiler, yine üniversiteler tarafından geniş halk kitlelerince erişilebilir duruma getirilmelidir.

Üniversiteler bu görevleri gerçekleştirmekle, varolan bilgileri gelecek kuşaklara aktarmak gibi çok önemli bir işlevi yerine getirmekte, aynı zamanda yeni ufuklar açarak, çalışma ve araştırma alanları sağlamaktadırlar. Üniversiteler, bu yapısal özellikleriyle toplumların hem belleği hem de bilgi üretme merkezleridir.

2.4. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE İLİŞKİSİ

Üniversitelerin yukarıda sayılan görevleri yerine getirmeleri için temel şartlardan biri, iyi planlanmış kütüphanelere sahip olmalarıdır. Kütüphane, Çakın (1983:62)'a göre "hizmetinde bulunduğu kurumun amaçlarını gerçekleştirmede önemli bir araç" tır.

Bir üniversite kütüphanesi ve içinde hizmet verdiği kurum olan üniversite sürekli bir etkileşim içindedir.

Üniversite kütüphanelerinin işlerlik kazanabilmesi için, eğitim programlarının kütüphaneye dönük olması gerekir. Bir başka deyişle, eğitim, tek kitap yerine öğrencileri geniş bir literatüre yöneltmelidir. (Ersoy 1978:157).

Eğitim sistemi dinamik olduğu sürece niversite kütüphanesi de, ğretim yeleri ve öğrencilerin gdlemele-riyle bu dinamizme ayak uyduracak ve geliŒecektir.

Böylelikle, eğitim ve araŒtırma gibi toplumsal kalkınmada oldukça önemli iŒlevleri gerekleŒtirmekle yükümlü bulunan niversitenin ktphanesiz olamayacağı, baŒarısının da kütüphane hizmetlerindeki baŒarı ile zdeŒleŒtiđi açıkça ortaya çıkmaktadır. (akın 1983:62).

2.5. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİ (TANIM)

Bir niversite tarafından kurulan, desteklenen, yönetilen ve bağlı olduğu niversitenin öğrencileri ve akademik personelinin ihtiyaı olan bilgileri sağlayan ve yine onların ğretim, araŒtırma ve hizmet programlarını destekleyen bir kütüphane ya da kütüphaneler sistemidir. (ALA 1983:236).

Üniversite kütüphanelerini oluŒturan unsurlar Œunlardır:

- a) Kullanıcı: Üniversite kütüphanelerinin kullanıcılarını bağlı olduğu niversitenin ğretim yeleri, öğrencileri, personeli ve diğer araŒtırmacılar oluŒturur.
- b) Personel: Üniversite kütüphanesi personelini eŒitli eğitim düzeyine sahip görevliler oluŒturur; bu görevlilerin seçiminde, verilen hizmet ve hizmetin verildiği kitle dikkate alınmalıdır.
- c) Bte: Bir niversite kütüphanesinin btesi, niversitenin btesinden kütüphane için ayrılan paydır. Kütüphane btesi, kütüphanenin amaçlarını yerine getirmek için yeterli miktarda olmalıdır.
- d) Derme:Kütüphanedeki her türlü basılı ve gr-iŒit kayna-

ğını içerir. Dermenin üniversitede verilen eğitim programlarına uygun olarak geliştirilmesi gerekir.

- e) Bina: Kütüphanenin hizmetlerini gerçekleştirdiği yapıdır. Üniversite kütüphane binaları, uygun çevre koşulları sağlamalı, vereceği hizmetler için gereken iç mekânlara sahip olmalı, verimli bir yatırım olmalı ve çevresini olumlu bir şekilde etkilemelidir. Bu şartları sağlayabilmesi için ihtiyaçlar doğrultusunda planlanmış olması gerekir.

2.6. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN AMACI

Üniversite kütüphanesinin amacı, üniversitede verilen eğitim ve yapılan araştırmalar ile ilgili her türlü basılı ve gör-ışit materyalini toplayıp düzenleyerek onlardan faydalanacak olan kişilere bir hizmet olarak sunmaktır.

Bir üniversite kütüphanesi amaçlarını, bağlı olduğu üniversitenin amaçlarına koşut biçimde oluşturmalıdır. (Wilson 1956:25).

Üniversite kütüphaneleri parçası oldukları üniversitelerin gelişmişlik düzeylerini de yansıtırılar. Bu kütüphaneler bağlı buldukları üniversitelerle birlikte bölünmez bir bütün oluştururlar. Dermelerini eğitim programları doğrultusunda geliştirerek, eğitime ve araştırmaya destek verirler. (ALA 1980: 1).

2.7. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANESİNİN GÖREVLERİ

Bir üniversite kütüphanesi dermesinde üniversitenin lisans ve lisansüstü düzeyde eğitim veren programlarını desteklemek için, gerekli her türlü bilgi kaynağını bulundurur. (ALA 1980: 2).

Üniversite kütüphaneleri bibliyografya ve diğer referans hizmetleriyle, araştırmacılara, üniversite öğretim üyelerine ve öğrencilere yaptıkları araştırmalarda yardımcı olacak kaynakları sağlar. (Wilson 1956:25).

Her türlü basılı ve gör-ışit kaynağını toplayıp, düzenleyerek, bağlı olduğu üniversitenin öğretim ve araştırma etkinliklerine aktif bir güç olarak katkıda bulunur.

Günümüzde bilimsel yayınlardaki artış nedeniyle kayıtlı bilginin tümüne sahip olmak çok zordur. Bu yüzden üniversite kütüphaneleri kaynak paylaşımına yönelmişlerdir.

Bunun sonucunda kütüphaneler, kullanıcılarına, çeşitli kooperatif programlar aracılığıyla, diğer kütüphanelerin kaynaklarına ulaşmalarını sağlamışlardır.

Özetleyecek olursak, üniversite kütüphanesinin görevlerini üç maddede toplayabiliriz.

- 1) Her türlü bilgi kaynağının toplanması.
- 2) Bilgi kaynaklarının düzenlenerek erişilebilir

duruma getirilmesi.

- 3) Bu bilgi kaynaklarından kullanıcıların yararlanmalarını için çeşitli hizmetlerin verilmesi.

2.8. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE TİPLERİ

Üniversite kütüphaneleri bağlı oldukları üniversitelerin yapılarına göre farklılık gösterirler.

2.8.1. GELENEKSEL YAPIDAKİ ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANELERİ

Bu tip üniversiteler buldukları şehrin değişik semtlerine dağılan fakültelerinin kütüphane ihtiyacını karşılayabilmek için, kendi bünyelerinde fakülte, bölüm, enstitü, kürsü ve seminer kütüphaneleri kurma yoluna gitmişlerdir. Ayrıca, her üniversite bir de merkezi üniversite kütüphanesi geliştirmiş ve hizmete açmıştır. Bu üniversite kütüphaneleri örgütlenme yönünden klasik Alman üniversite kütüphaneleriyle aynı görünümündedir. (Aybaşı 1975: 259)

2.8.2. KAMPÜS KÜTÜPHANELERİ

Toplu bir arazi üzerine dağılmış fakülte ve diğer hizmet binalarının oluşturduğu bir merkezi üniversite anlayışıdır. Amerikan üniversite sistemi olan ve kampüs diye adlandırılan bu oluşma şeklinde, fakülteler ve diğer binalar fonksiyonel bir biçimde araziye dağılmışlar ve bu yapılanma biçimiyle hizmetlerin tümünün merkezileşmesi sağlanmıştır. Kampüs anlayışına göre kurulan üniversiteler

ile birlikte merkezi üniversite anlayışının da geliştiği görülmektedir. (Aybaş 1975: 261).

BÖLÜM III

ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE BİNALARINDA PLANLAMA VE İHTİYAÇLARIN BELİRLENMESİ

3.1. ÜNİVERSİTE KÜTÜPHANE BİNALARININ ÖNEMİ VE AMAÇLARI

Üniversite kütüphanelerinin görevlerini iyi yapabilmeleri, belli şartlara sahip kütüphane binalarında hizmet vermelerine bağlıdır. Bu şartlar kurumların niteliğine ve amaçlarına göre değişir. Doğru olan, kütüphane binası olarak planlanmış binalarda kurulmuş olmalarıdır. Başka amaçlar için yapılmış binalarda, kütüphaneler iyi hizmet veremezler. Çünkü kütüphanelerin ihtiyaçları farklıdır. Kütüphanede verilen hizmetlerin özellikleri vardır. Bu nedenle de mekânlar hizmetlerin özelliklerine göre planlanmış olmalıdır.

Bir üniversite kütüphanesinin içinde hizmet verdiği bina ile, verdiği hizmetler arasındaki ilişki doğru orantılıdır. Binada aksayan bir yön varsa bu hizmetlere de yansır.

Kütüphanede hizmet kütüphane personeli tarafından verilir. Bina öncelikle kütüphane personelinin kullanım kolaylığı ve konforu açısından iyi planlanmış olmalıdır. Ofisler, çalışma alanları ve kullanılan araç gereç personelin ruh ve beden sağlığı açısından (ergonomi) uygun olmalıdır. Ruhsal ve bedensel açıdan sağlıklı olan personelin iş verimi artar. (Sağlamtunç 1991: 41).

Kütüphane binasının ve personelinin kullanıcılara hizmet için var olduklarını düşünürsek, kullanıcıların kullanım kolaylığı ve konforu da en az personel kadar önemlidir.

Kütüphane binalarında kullanıcılar için çeşitli alanlar ve oturacak yerler bulunur. Bunlar nicelik ve nitelik açısından yeterli olmalıdır. Derme için yeterli yer olmalıdır. Bina ağırlık taşıyabilmeli ve gelecekteki gelişmelere olanak sağlayacak şekilde esnek olmalıdır.

Kütüphane binasının yerleşim düzeni, içindeki materyal, kullanıcı ve personel dolaşımını ekonomik ve pratik olarak sağlamalıdır.

Başarılı kütüphane binalarındaki ortak etmenler, İngiliz akademik kütüphane mimarı Faulkner-Brown tarafından şöyle belirlenmiştir. Bu faktörler Faulkner-Brown'un on emri şeklinde tanınır. Faulkner-Brown'a göre bir kütüphane aşağıdaki niteliklere sahip olmalıdır.

1. Esneklik: Düzeni, yapısı ve hizmetleri ile değişen koşullara kolaylıkla uyarlanabilecek bir esnekliği olmalıdır.
2. Derli topluluk: Bina içerisinde kullanıcıların, personelin ve materyalin kolaylıkla dolaşımını sağlayacak şekilde derli toplu olmalıdır.
3. Ulaşılabilirlik: Dışarıdan binaya, bina içindeki farklı birimlere ulaşmanın en az ölçüde yol göstermeyi gerektirecek, kolay anlaşılır bir planı olmalıdır.
4. Genişletilebilirlik: Hizmetleri en az ölçüde aksatarak, zamanla genişlemeye izin verebilecek bir yapıda olması gerekir.
5. Değiştirilebilirlik: Kullanıcıların değişik gereksinimlerini karşılayacak yer ile hizmet sağlaması gerekir.

6. Düzenlenebilirlik: Kitapların uygun biçimde sergilenmesine, kullanıcıların başka bilgi kaynaklarına ulaşmasını kolaylaştıracak şekilde düzenlenmiş olmalıdır.
7. Rahatlık: Kullanım verimini arttıracak bir rahatlık sağlamalıdır.
8. Çevreçe değişmezlik: Kütüphane materyalinin korunabilmesini sağlayacak şekilde değişmez çevre koşulları sağlamalıdır.
9. Güvenlik: Kullanıcı davranışlarını ve kütüphane materyalinin kaybını denetleyebilecek şekilde güvenlik koşulları sağlamalıdır.
10. Ekonomik: Binanın yapımında para ve personel açısından en az kaynak kullanımını sağlayacak şekilde ekonomik olunmalıdır. (Edwards 1990:4).

Bu özelliklere sahip olduğu takdirde iyi hizmet verecek olan üniversite kütüphane binalarının amaçları şunlardır:

1. Dermedeki materyalleri kötü kullanımdan ve kötü çevre şartlarından korumak,
2. Dermeyi düzenleyerek erişim kolaylığı sağlamak,
3. Diğer kütüphanelerin dermelerinin katalog ve bibliyografik kaynaklarını bulundurmak,
4. Fotokopi, gör-işit, bilgisayar hizmetleri için yer sağlamak,
5. Personel, bütçe ve güvenlik gibi kütüphanenin idari hizmetleri için ofisler oluşturmak,
6. Kullanıcılar için yer ayırmak,
7. Sergiler, dersler, yayınlar gibi halka yönelik hizmetler için yer sağlamak. (Metcalf 1986:1-2).

Yukarıda sıralanan amaçlar, kütüphanelere göre değişiklik gösterirler. Kimi zaman da kütüphane binalarına hizmet verdikleri eğitim kurumlarının amaçları ve

hedeflerine göre değişik işlevleri olan bölümler eklenebilir (Örneğin: Dil Laboratuvarı, ya da sınıf gibi).

3.2. İHTİYAÇ PROGRAMI (TANIM)

Bir üniversite kütüphane binasının, hangi amaçlara ve ihtiyaçlara yönelik olarak yapılması gerektiğinin ayrıntılı bir çalışma ile ortaya koyulması lazımdır. Bu çalışmaya ihtiyaç programı denir. Metcalf (1986: 590) ihtiyaç programını şöyle tanımlamaktadır.

Kütüphane binasını, onun mekân ihtiyaçlarını, hizmetlerinin felsefesini, işlevsel alanlarını ve bu alanlar arasındaki ilişkileri, kullanıcılar ve kütüphane personeli için gereken mekânsal ihtiyaçları mimarlara detaylı olarak anlatan geniş kapsamlı bir dokümandır.

İhtiyaç programında problem, ayrıntılı olarak grafik ve sayılarla saptanır. "İhtiyaç programı, gerçekleştirilecek binanın bir yazılı modelidir." şeklinde tanımlanabilir. (Aktüre 1985: 10).

Bir başka tanımda ise, ihtiyaç programı kavramı şu şekilde açıklanmaktadır:

İhtiyaç programlaması deyimi özetle, bir mekânsal organizasyonun, beklenen genel ve özel amaçları gerçekleştirebilmesi için, eldeki olanaklar çerçevesinde, karşılanması gereken ihtiyaçların belirlenmesini anlatmaktadır. (Onat 1990: 12).

İhtiyaç programı, projeyi çizecek olan mimara veri sağlayan bir dokümandır. Mimar, programdaki kısıtlamalara uymak zorundadır.

3.2.1. İHTİYAÇ PROGRAMI, AMACI VE ÖNEMİ

İhtiyaç Programı

- tüm amaçların belirlendiği,
- problemin ortaya konduğu,
- kullanıcı istek ve ihtiyaçlarının niteliksel ve niceliksel olarak tanımlandığı,
- tüm eylemsel süreç ve ilişkilerin açıklandığı,
- tüm çevre faktörlerinin tanımlandığı, bir çerçeve oluşturmak durumundadır. (Şener 1979: 75).

İhtiyaç programı, problemin sınırlarını belirleyerek çözümün olanaklı olup olmadığını araştırır. Mesleki bir çalışma alanı olan ihtiyaç programının amacı, bu çalışma sonucunda meydana gelen binanın, çevresi ve onu kullananlar ile uyum içinde olmasını sağlamaktır. Kütüphanenin ihtiyaç programını oluştururken, kullanıcıların ve kütüphane personelinin ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmak gerekir. Bina yapmak çok pahalı bir yatırımdır. Bir üniversite kütüphane binası planlanırken 20-25 yıl hizmet vereceği düşünülür. Binanın uzun bir süre hizmet vermesi, değişen çevre şartlarına göre ihtiyaçlarının iyi bir şekilde belirlenmesine bağlıdır.

"Programın amacı, problemleri tanımlamaktır, çözmek değildir". (Metcalf 1986: 101).

3.3. PLANLAMA EKİBİ VE GÖREVLERİ

Üniversite kütüphane binası planlanırken, bir planlama ekibi kurulur. Planlama ekibinin amacı, kütüphanenin ihtiyaç programını ortaya çıkarmaktır.

Planlama ekibini oluşturan üyeler şunlardır:

- . Kütüphane müdürü
- . Mimar
- . İçmimar
- . Kütüphane binası danışmanı
- . Üniversite yönetimini temsil eden dekan veya rektör yardımcısı
- . Öğretim üyeleri temsilcisi
- . Öğrenci temsilcisi
- . Kütüphane personelinden temsilciler
- . İlgili bakanlıktan birer temsilci
- . Bütçe uzmanı
- . Psikolog
- . Mezunlar cemiyeti veya kütüphane dostları da ekipte temsil edilebilirler.

Bu liste daha da arttırılabilir, ancak ekipte mutlaka bulunması gereken kişiler, kütüphaneci, mimar, içmimar ve kütüphane binası danışmanıdır. Ekip kurulduktan sonra bu kişiler, hedefe ulaşmak için, tam bir takım çalışması yürütürler. Ekip üyeleri seçilmiş kütüphaneleri ziyarete giderler; gezdikleri binaları her açıdan inceleyip değerlendirirler. Aynı zamanda literatür çalışması yaparlar ve planlama hakkında bilgi sahibi olurlar.

Görevleri yeni bir kütüphane binası yaratmak olan bu ekibin, en önemli üyelerinin sorumluluklarına burada kısaca değinmek yerinde olur.

3.3.1. KÜTÜPHANE MÜDÜRÜ

Planlama ekibinin en önemli üyesidir. Onu önemli kılan, birinci kaynak kişi oluşudur. Bina ihtiyaçlarının belirlenmesinden, projenin bitimine kadar koordinatör olarak görev yapar. Bu görevi bazen kütüphane müdürü, bazen de tecrübeli ve yetkili bir kütüphaneci yapar. Kütüphane personelinden bir grup da çalışmalara yardımcı olur. Kütüphanecinin planlamadaki en önemli sorumlulukları şunlardır:

- a) Yeni binanın ihtiyaçlarını belirlemek.
- b) İhtiyaç Programını yazmak. (Genellikle kütüphane binası danışmanı da yardımcı olur.)
- c) Projenin yaklaşık maliyetini hesap etmek.
- d) Planlama ekibinin diğer üyelerinin seçimine katılmak.
- e) Yeni binanın yapılacağı yerin seçiminde fikir vermek.
- f) Planlama ekibinin toplantılarını düzenlemek ve katılmak.
- g) Mimarla, içmimarla ve danışmanla sık sık buluşarak fikir alışverişinde bulunmak.
- h) İçmimar tarafından geliştirilen mobilya ve araç gereçlerin planları üzerinde çalışmak.
- ı) Resmi yetkililerin onayına sunmadan önce, çalışmayı tümüyle gözden geçirmek.
- j) Yeni binaya kütüphane personelini ve kütüphane

malzemelerini taşıma işini planlamak ve yönetmek.
(Galvin 1982: 74-75).

3.3.2. MİMAR

Mimar planlama ekibinin en önemli üyelerinden biridir. Kütüphane binasını yapacak olan mimarı seçerken şu hususlara dikkat edilir. (Metcalf 1986: 62).

- a) Yaratıcı olmasına
- b) İyi bir dinleyici olmasına
- c) Bütçeden anlamasına
- d) Üniversitenin eğitim hedeflerini ve kütüphanenin işlevsel ihtiyaçlarını anlayabilmesine
- e) Dürüst bir insan olmasına
- f) Projeyi çizdikten sonra olabilecek değişiklikler için ek ücret istememesine

Daha önce kütüphane binası projesi yapmış olan mimarın seçim şansı daha fazladır. Mimarın seçiminde kütüphane müdürü önemli rol oynar.

Mimarın sorumlulukları şunlardır:

- a) İhtiyaç programındaki bilgilere göre projeyi çizer
- b) Yapının sağlamlığından
- c) Bina inşaatında kullanılan malzemenin kalitesinden
- d) Malzemenin maliyetinden
- e) Kullanıcıların güvenliğinin sağlanmasından
- f) Binanın veriminden
- g) Binanın işlevsel ve estetik olmasından sorumludur.

Bazı kurumlar, kütüphane binası projesi için ödüllü yarışma düzenleyip, kazanan mimarın projesini uygular. Ancak bu önerilen bir yöntem değildir.

Çoğu zaman, binanın planlanmasında, mimarın yanında bir içmimara da gereksinim duyulur.

3.3.3.İÇMİMAR

Planlama ekibinde görev alan içmimar kütüphanenin iç mekân tasarımından sorumludur. İyi bir iç tasarım bina hizmet vermeye başladığı zaman işlerin düzgün yürümesi açısından çok önemlidir.

Bir içmimarın sorumlulukları şunlardır:

- a) Binanın kat planını yapmak
- b) Mobilya ve araç gereçlerin biçimi ve oranlarını belirlemek; piyasada yoksa tasarımlarını yapmak
- c) Kat planı üzerinde mobilya ve araç gereçlerin konumunu belirlemek. Yerleştirme işleminde kullanıcıların boyutsal istemleri ve ihtiyaçlarını iyi değerlendirmek gerekir. Mobilya ve araç gereç plan üzerinde yerleştirilirken insan veya eşya yoğunluğuna dikkat edilmeli, mekânların ferah olmasına özen gösterilmelidir.
- d) Planda kapı, pencere yerlerini ve önemli hizmet noktalarını belirlemek. Özellikle kütüphanede pencerelerin konumu, biçimi ve oranları çok önemlidir.
- e) Yönlendirme işaretleri ve grafiklerin tasarımları-

nı yapmak.

- f) Dokuma, halı ve renk seçiminde kütüphane müdürüne yardım etmek.
- g) Binada sanat yapıtları olacaksa onların seçimini yapmak. (Galvin 1982: 77).

3.3.4. KÜTÜPHANE BİNASI DANIŞMANI

Bir kütüphaneci meslek yaşamında belki bir kez bina planlamasında çalışma fırsatı elde eder. Mimarın ise, bu fırsatı elde etmesi iki ya da üçtür. İşte bu nedenle, gelişmiş ülkelerde, kütüphane binaları planlaması konusunda uzmanlaşmış, asıl meslekleri mimar ya da kütüphaneci olan, bir danışmanlar grubu oluşmuştur. Danışmanlar, kütüphaneci ve mimarın kütüphane binası planlama konusundaki deneyim eksikliklerini tamamlarlar. Danışmanlar, planlama sürecinin en başında seçilmelidirler. Kütüphane binası danışmanı, planlama ekibine, işlevsel, etkili ve çekici bir kütüphane binası gerçekleştirmeleri için yardımcı olur. Kütüphane binası danışmanının sorumlulukları şunlardır:

- a) Binanın yapılacağı yeri seçmek
- b) İhtiyaç programının yazılmasında kütüphane müdürüne yardım etmek
- c) Mimarın seçiminde fikir vermek
- d) Kütüphanede verilen hizmetler arasındaki ilişkileri incelemek
- e) Hazırlanan mimari çizimleri gözden geçirmek

- f) Kütüphanenin yer ihtiyaçlarını belirlemek
- g) Kat planlarını analiz etmek
- h) İçmimara, mobilya ve araç gereç konusunda fikir vermek
- 1) Çeşitli kütüphane binası ziyaretleri yapmak

Kütüphane müdürü ve bina danışmanının birlikte yazacakları ihtiyaç programı planlamanın en önemli adımıdır ve mimar ihtiyaç programındaki bilgilere dayanarak projeyi çizer.

3.4. İHTİYAÇLARLA İLGİLİ TEMEL İLKELER

Her yatırım planlama ile başlar. Planlamada problem tanımlanır; ihtiyaçlar belirlenir. İhtiyaçların belirlenmesi, planlama sürecinin en önemli bölümüdür. İhtiyaçlar ile ilgili karar verilebilmesi için problem ile ilgili bazı konularda temel ilkelerin saptanmış olması gerekir.

Temel ilkeler şunlardır:

a) Amaçlar:

Kütüphanenin amacı nedir? Bu amaca ulaşmak için hangi ihtiyaçlar karşılanacaktır? sorularına cevap aranır. Esas amacı, üniversitedeki eğitime destek vermek olan kütüphanenin; ileriye dönük ihtiyaçlarını belirleyebilmek için, akademik programın gelişim çizgisinin ve üniversitenin ileriye dönük eğitim politikasının bilinmesi zorunludur. Bu nedenle kütüphane müdürünün, üniversitenin yetkili kişileri ile görüşmesi uygun olur.

b) Kapasiteler:

Kütüphanedeki materyal, oturacak yer, personel gibi sayısal verilerin belirlenmesinde bazı standartlara ihtiyaç duyulur. Gelişmiş ülkelerde yayınlanmış ve kullanılan standartlar vardır. Ancak, ülkemizdekiler yeterli değildir. (Onat 1989: 43). Bu nedenle her kütüphanenin ihtiyacını kendisinin belirlemesi, onu en iyi ve doğru sonuca götürür.

- Kütüphanedeki materyal sayısı üniversitenin akademik hedefleri, eğitim programları, fakülte sayısı, bütçe gibi değişkenlerle doğrudan ilgilidir.

- Kütüphanedeki oturacak yer sayısını belirlerken, önce kütüphanenin kullanıcılarını belirlemek gerekir. Bir üniversite kütüphanesinin kullanıcıları; öğrenciler, öğretim üyeleri, üniversitede çalışan personel ve diğer kurumlardan gelen araştırmacılarıdır. Üniversitedeki toplam öğrenci ve öğretim üyesi sayısı nedir? Bunlar için ne türden oturacak yerlere ihtiyaç vardır? Öğretim üyeleri ve doktora öğrencileri için kütüphanede kaç tane özel çalışma alanı (kare) düşünülmektedir?

Öğrenci nüfusunun fakültelere göre dağılımını da bilmek gerekir, çünkü öğrencilerin kütüphaneyi kullanma ve dolayısıyla mekân ihtiyaçları, bölümlerine göre değişir. Örneğin hukuk ve ilahiyat öğrencilerinin, kütüp-

haneyi diğerlerine göre daha fazla kullandığı saptanmıştır. (Metcalf 1986: 98).

- Kütüphanedeki personel ihtiyacı kütüphanenin büyüklüğüne ve verdiği hizmetlere göre belirlenir. Bütçe de bu konuda önemli rol oynar.

c) Organizasyon:

Kütüphanenin işletim biçimine bağlı olarak aşağıdaki kararlar alınır.

- Kütüphanenin açık olacağı saatlerle, kütüphanede kullanıcıya verilen hizmetler ve bunların verilmiş biçimlerine ilişkin kararların belirlenmesi gerekir.

- Kütüphanenin okuyucu hizmetleri (referans, bibliyografya, ödünç verme), teknik hizmetleri (aksesyon, kataloglama, süreli yayınlar), sosyal etkinliklere yönelik hizmetleri (sergi, gösteri), kullanıcının rahatına ve konforuna yönelik hizmetleri (çay/sigara salonu, tuvalet, vestiyer, fotokopi) hakkında alınan kararların kimlere ve nasıl verileceğinin ayrıntılı olarak belirlenmesi gerekir.

- Kütüphanede kitapların yerleşim düzeni de organizasyon açısından bilinmesi gereken bir konudur. Kütüphanede kitaplar açık raf sistemine göre mi, yoksa kapalı raf sistemine göre mi yerleştirileceklerdir?

Bu konuda alınan kararlar kütüphanenin taşıma sistemini, kullanıcı salonlarının düzenini ve depo

alanlarının düzenini yakından ilgilendireceği için; önceden belirlenmesi çok önemlidir. (Onat 1989: 51).

Güvenlik sistemlerine ilişkin kararların da önceden alınmasında fayda vardır.

Kütüphane binasının tasarımı sırasında, binanın gelecekte ortaya çıkabilecek şartlara, en az emek ve para ile uyum sağlayabilmesi amaçlanmalıdır. Gelecekteki büyümeler göz önünde tutulmalı ve bina taşıyıcı sistemleri, duvarları, aydınlatması, iç tasarımı vb. açılardan mümkün olduğunca esnek olmalıdır.

Kütüphane binasını planlarken, yukarıda saydığımız konulardan belki de en önemlisi bütçe konusudur. Bütçeyi önceden bilmek derme, personel, kullanıcı hizmetleri vb. temel konulardaki kısıtlamaların bilinmesi açısından çok önemlidir.

3.5. İHTİYAÇ PROGRAMININ KAPSAMI

Detaylı bir çalışma olan ihtiyaç programı aşağıdaki başlıklar altında toplanmış bilgileri kapsar. Bu bilgilerin ayrıntılı olmasına ve genel eğilimleri yansıtmasına dikkat edilmiştir.

- 1) Kütüphanenin Hedefleri
- 2) Binanın Konumu
- 3) Kütüphanenin Alan İhtiyaçları
- 4) Kütüphane Hizmetleri ve Aralarındaki İlişkiler
- 5) İşlevsellik

- 6) Modüler Sistem ve Esneklik
- 7) Güvenlik
- 8) İç Tasarım
- 9) İklimleme ve Aydınlatma Sistemleri
- 10) Yasalar ve Standartlar. (Metcalf 1986: 101-122).

3.5.1. KÜTÜPHANENİN HEDEFLERİ

Her türlü bilgi kaynağını toplayıp, düzenleyerek kullanıcıların hizmetine sunan üniversite kütüphanelerinin hedefi üniversitede verilen eğitime katkıda bulunmaktır. Üniversitede verilen eğitimin türünü, öğretim metotlarını, ders programlarını ve kütüphanenin tipini belirtmek yararlı olur. Örneğin planlanan kütüphane bir araştırma kütüphanesi mi yoksa lisans öğrencilerine yönelik bir kütüphane mi olacaktır? (Metcalf 1986: 102)

Hedefler saptanırken derme, öğrenci sayısı ve öğretim üyesi sayısı ile kullanıcı özellikleri de gözünde bulundurulmalıdır.

Ayrıca kütüphanenin materyal, kullanıcı ve hizmetleri ile ilgili istatistikleri, kütüphane dermesinin büyüme hızı, kütüphanenin personel sayısı ile kullanıcı tipleri ve özellikleri de belirtilmelidir.

3.5.2. BİNANIN KONUMU

Kütüphane binası inşa edilmeden önce zeminin tanınması ve ihtiyaç programında belirtilmesi gerekir.

- Zemin: "Yapı temellerinin oturtulduğu yüklerin iletildiği doğal malzemedir". (Taymaz 1988: 1).

Yeraltı sularına göre zemin çeşitleri şunlardır:

- a) Kaya ve derbi zeminler: Çökme ve kaymalara karşı dayanıklı sağlam zeminlerdir.
- b) Sıkışmış çakıl, kum ve killi olan zeminler: orta yapı zeminleridir.
- c) Fazla sulu, organik dolma toprak ve humustan oluşan zeminler: Çürük zeminler.

- İklim: Kütüphane binasının yapılacağı yerin ikliminin ihtiyaç programında belirtilmesi faydalı olur. Çünkü çizilecek projede bu veriler dikkate alınmalıdır. Binanın çatısı, pencerelerin büyüklüğü, konumu, iklimleme sistemlerinin tasarımında iklim göz önünde bulundurulmalıdır.

İhtiyaç programında binanın konumu belirlenirken, aşağıdaki maddeler dikkate alınmalıdır. (Metcalf 1986: 102)

- Trafik hakkında verilerin kaydedilmesi
- Kütüphaneye günde kaç kez posta geliyor?
- Araçların büyüklüğü?
- Personel ve kullanıcılar için ayrı ayrı park yerleri var mı?
- Kütüphaneye günde kaç kişi geliyor?
- Aydınlatma ve yönlendirme işaretleri
- Kütüphane binasının diğer binalar ile ilişkileri vb.

3.5.3. KÜTÜPHANENİN ALAN İHTİYAÇLARI

a) Kütüphane dermesi için alan ihtiyacı:

Kütüphanenin alabileceği maksimum kitap sayısı nedir? Bunlar için gereken alan m2 olarak verilmelidir.

b) Kullanıcılar için mekân ihtiyacı ve alanların tanımlanması:

Kütüphanede kullanıcıya açık mekânlar nereleridir?

Giriş/çıkış kontrol noktası

Vestiyer

Ödünç Verme

Referans

Katalog

Genel okuma ve çalışma salonları

Reserve kitaplar

Sürelî yayınlar

Kitapların bulunduğu raf alanları

Grup çalışma odaları

Tek kişilik çalışma alanları (karel)

Tuvalet

Mikroform okuma odaları

Özel materyal kullanım alanları

Sergi salonu

Bu mekânları kullanacak kişiler tanımlanmalıdır.

Mekânlardaki kullanıcı davranışları ve bunlar arasındaki ilişkiler açıklanmalıdır. Bu mekânlar içindeki araç gereçlerin sayısal verileri ve nitelikleri belirtilmelidir. Alan ihtiyacına ilişkin veriler m2 olarak verilmelidir.

c) Personel için yer ihtiyacı ve alanların tanımlanması:

Personel için gerekli olan ofis, dolap, mutfak, çay ocağı, acil yardım odası, toplantı odası, tuvalet, v.b. alanlar tanımlanmalıdır.

Bu mekânlar içindeki araç gereçlerin sayısal verileri ve nitelikleri belirtilmelidir. Alan ihtiyacına ilişkin veriler m2 olarak belirtilmelidir.

3.5.4. KÜTÜPHANE HİZMETLERİ VE ARALARINDAKİ İLİŞKİLER

İhtiyaç programında kütüphane hizmetlerinin, hedefleri, felsefesi, politikaları, organizasyonu ve hizmetler arası ilişkileri açıkça gösterilmelidir. Kütüphanenin organizasyon şeması da verilebilir.

Materyallerin kütüphaneye gelişinden, teknik hizmetlerin yapılması ve kullanıcıların hizmetine sunuluncaya kadar geçirdikleri evreler bir şema ile gösterilmelidir. Birbirleriyle ilişkili birimlerin yakın olması gerekir. Katlardaki mekânlar ve bu mekânların birbirleri ile ilişkileri ayrıntılı olarak yazılmalıdır.

İhtiyaç programında aşağıdaki sorulara cevap aramak

gerekir.

- a. Hangi hizmetler kütüphane girişine yakın olmalıdır? (Ödünç verme bankosu, kontrol noktası, referans, gazeteler, kart katalog, varsa sergi salonları, merdivenler, asansör gibi). Eğer mekân bütün bunlara yeterli değilse o zaman bazı birimler diğer katlara kaydırılır.
- b. Gelen postanın açıldığı oda ile aksesyon bölümü, dergiler ile ciltleme atölyesi arasındaki ilişki nedir? Bu birimlerin servis asansörüne uzaklıkları ne olmalıdır?
- c. İdari ofisler hangi katta olmalıdır?
- d. Sergi salonu, nadir eserler odası (varsa) nerede olmalıdır?
- e. Oturacak yerlerin katlara göre dağılımı ve sayısı ne olmalıdır? (Metcalf 1986: 105-107).

3.5.5. İŞLEVSELLİK

Bir kütüphane binasının çekici olması ve çevresindeki binalar ile uyum içinde olması gerekir. Binanın hem güzel olması hem de işlerin iyi yürümesi sağlanmalıdır. İşlerin iyi yürümesi, iç mekânların verilen hizmetleri aksatmayacak şekilde uygun planlanmasıyla gerçekleştirilir.

İdeal olan güzellik ile işlevselliği dengeleyip, bağdaştırmaktır.

3.5.6. MODÜLER SİSTEM VE ESNEKLİK

Modern üniversite kütüphane binalarının planlanması ve tasarımında modüler sistem önemli bir rol oynar. Bu nedenle modüler sistemin ne olduğunu ayrıntılı olarak açıklamakta yarar vardır.

3.5.6.1. MODÜL VE MODÜLER SİSTEM (TANIM)

Modüler sistemi anlayabilmek için, önce modül kavramını tanımlamak gerekir. Modül "Binaların tasarımında ya da yapımında uygulanan bir metottur". (Lee 1985: 189). Aşağıdaki tanımlar da yine modül terimini açıklamak için verilmiştir.

- a) Bir mimari sisteme şekil veren farklı bir unsurdur.
- b) Binaların planlamasında ve yapımında kullanılan işlevsel bir ünite veya tekrar eden boyuttur.
- c) Bir binanın hangi oranlarda yapılacağını gösteren bir standarttır.

Metcalf (1986: 587) kütüphaneciler ve kütüphane binası danışmanları için modüler yapıyı şöyle tanımlamıştır.

Taşıyıcı duvarlar yerine kullanılarak, katları eşit dikdörtgenler şeklinde bölen ve köşelerde kolon olarak yapılan bina yapı sistemleridir.

Bir modüler yapı bölündüğünde meydana gelen dikdörtgen veya kare ünitelerden herbirine modül adı

verilir. Modüler binaların katlarında sabit taşıyıcı duvarlar yerine kolonlar kullanılır. Bu çeşit bir yapının en önemli özelliği esnek olmasıdır.

Bu tür binaların yapımında standart unsurlar kullanılır. Boyutsal ya da işlevsel üniteler bir araya gelmişlerdir. Binada mekânlar genelleştirilmiştir.

3.5.6.2. MODÜLER SİSTEMİN GELİŞMESİ

II. Dünya Savaşı'ndan sonra, yok olan yapı rezervlerinin yerlerine yenilerini yapmak için, bu alanda çok büyük ilerlemeler kaydedilmiştir. 20. yüzyılın başlarında yapı devrimi gerçekleşmiştir. Beton ve çelik, taşıyıcı sistemler (konstrüksüyon) olarak kullanılmaya başlanmış ve buna bağlı olarak iç mekânlara yeni biçimler verme olanağı doğmuştur. Modüler sistem de bu gelişmelerin sonucunda ortaya çıkmıştır.

Çağdaş mimarlıkta modüller planların boyutlandırılmasında ya da yapının oranlarının belirlenmesinde kullanılmaktadır.

Modüler sistemin gelişmesine neden olan etkenleri Lee (1985: 201) şöyle sıralamıştır:

- a) Şehirciliğin gelişmesi
- b) Hızlı sosyal değişim
- c) İç mekânlardaki esneklik isteği
- d) Nüfus patlaması
- e) Endüstrileşme

- f) Taşıyıcı sistemlerin gelişmesi
- g) Metal ve beton üretiminin artması
- h) İnşaat maliyetlerini azaltma isteği
- ı) Yığın üretim (Mass Production) ihtiyacı
- j) Yangına karşı önlem alma ihtiyacı
- k) Yük taşıma kapasitesinin artması
- l) Mühendislik tasarımındaki gelişmeler

3.5.6.3. MODÜLER SİSTEMİN KÜTÜPHANE BİNALARINDA UYGULANMASI

Modüler sistemin kütüphane binalarında uygulanmaya başlaması yavaş olmuştur. Bunun çeşitli nedenleri vardır. Bu nedenlerin başında geleneklere bağlılık gelmektedir. Geleneksel kütüphaneler, kitaplar ile kullanıcıları ayrı mekânlarda tutan yüksek tavanlı anıtsal binalarda hizmet verirlerdi. Raflar, genellikle metaldi ve sabitleştirilmişti. Aydınlatma doğal ışık ile sağlanıyordu, mekanik havalandırma ve iklimleme sistemleri henüz tam anlamıyla gelişmemişti. Yüksek tavanlar sadece estetik ve psikolojik nedenler yüzünden değil, ayrıca doğal ışıktan yararlanmak ve havalandırma nedeniyle kullanılmıştı . (Lee 1985: 208).

Depolar ve çok katlı binalar modüler sistem ile tasarımları yapılan binaların ilk örnekleridir. Bu tür binalarda kullanılan ve ağırlık taşıyabilen takviyeli beton katların yanı sıra, yapay aydınlatmanın ve havalandırmanın gelişmesi modüler kütüphane binası yapılabilmesine olanak sağlamıştır.

Ekonomik ve etkili bir yapay aydınlatma, havalandırma ve soğutma sistemleri olmadan, kütüphane binalarında büyük ve kesintisiz iç mekânların (modüler sistemin) kullanılması olanaksızdır. Floresan ışığı kütüphanelerde etkili aydınlatma sağlamıştır.

1920'lerden 1940'lara doğru mekanik havalandırma sistemi kütüphane binalarında kullanılmaya başlanmıştır. İklimleme sistemleri de 1940'lardan sonra üniversite kütüphane binalarında kullanılmaya başlanmıştır (ilk olarak 1942'de Harvard Üniversitesi'nde kullanılmıştır). Bu gelişmeler ile modüler bir kütüphane binası yapmak teknik olarak olanaklı hale gelmiştir. (Lee 1985: 255).

20. yüzyılın başlarında kütüphaneciler, anıtsal kütüphane binalarının yer kaybına, itici bir çevreye ve kullanım güçlüğüne neden olduğundan söz etmeye başlamışlardır.

İlk modüler kütüphane binası 1912'lerde mimar Edward L. Tilton ve kütüphaneci Hiller C. Wellman'ın birlikte tasarımını yaptıkları Amerika'daki Massachusetts eyaleti Springfield Halk Kütüphanesi'dir. Açık raf sistemi ve esnek kütüphane mekânları anlayışı bu ilk örnek ile yayılmaya başlamıştır. (Lee 1985: 212).

Kütüphane binası planlama felsefesini değiştirme ihtiyacına neden olan güçlü bir diğer faktör de, artan öğrenci ve gelişen derme sayılarıdır.

Öğrenci ve derme sayılarındaki artışlar kitap rafları ve kütüphane mekânlarının genişleme ihtiyacını doğurmuştur.

Eski kitap salonu anlayışı giderek popülerliğini yitirmiş, büyük ve esnek mekânları, kullanıcı ile kitaplar birlikte paylaşmaya başlamışlardır.

Modüler sistemin, kütüphane binalarında kullanılması-
nın yaygınlaştırılması için çaba sarfeden mimar ve kütüphanecilerden en bilinenleri Edward L.Tilton, Alfred Marton Githens, Angus Snead Macdonald, Ralph Ellsworth ve Keyes D. Metcalf'dır.

Modüler terimini ilk kez Macdonald kullanmıştır. Macdonald modüler bir kütüphane binasını aşağıdaki gibi tanımlamıştır. (Lee 1985: 216).

1. Dikdörtgen veya kare modüllerden ya da odalardan meydana gelmelidir.
2. Ekonomik bir modülün boyutları 18x24 feet olmalıdır.
3. Yeniden düzenlenmesi kolay, alçak tavanlı bir yapı olmalıdır.
4. Yapay aydınlatma ile aydınlatılmalıdır.
5. İklimleme sistemi olmalıdır.
6. Duvarlar prefabrik olmalıdır.
7. Kitap rafları alçak olmalıdır.
8. Kullanıcı ve kütüphane personeli için esnek mekânlar sağlanmış olmalıdır.

3.5.7. GÜVENLİK

Kütüphane binalarında dermenin, binanın ve insanların emniyetini sağlamak için kullanılan çeşitli güvenlik sistemleri vardır. Bunlar alarm zilleri, acil yardım için telefonlar, yangın sistemleri ve kitap detektör sistemleridir. Pencereler kitapların güvenliği açısından önemlidir. Giriş/çıkış kapıları bir panik durumunda insanların güvenliğine uygun olarak düzenlenmiş olmalıdır. Ayrıca yangın çıkışları olmalıdır. Yangın, deprem gibi durumlarda insanları uyarmak için alarm zilleri olmalıdır.

Kütüphanenin dermesini korumak amacıyla çeşitli önlemler almak gerekir. Şüphesiz her kullanıcıyı kontrol etmek olanaksızdır. Bu nedenle dermenin önem derecesine göre önlemler alınır. Örneğin referans eserlerinin bulunduğu yerde mutlaka bir gözcü olmalıdır. Kitap raflarının bulunduğu yerlere ise bütçe durumuna göre ya gözcü koymalı veya tv monitörleri ile güvenlik sağlanmalıdır.

Bugün çoğu kütüphanelerde kitap çalınmasını önlemek için detektör sistemleri kullanılmaktadır. Bu sistemlerde kitap içine manyetik bir bant yerleştirilmekte, kitap ödünç alındığı zaman bu manyetik bant etkisiz hale getirilmekte ve kapıda alarm çalması önlenmektedir. Eğer kitap bu işlemden geçmeden kapıdan çıkartılmaya çalışılırsa alarm çalmakta ve kapı kilitlenmektedir.

Yangına karşı önlem almak kütüphanelerde ihmal

edilmemesi gereken bir konudur. Yangın alarm zillerinin yanı sıra kullanılan sistemler, yağmurlama sistemi, halon gazı sistemi ve karbondioksit gazı sistemidir.

Karbondioksit gazı önerilmemektedir. Eğer bu gaz kullanıldıktan sonra bir-iki dakika içinde kütüphane boşaltılmazsa, insanlar boğulabilmektedir.

Yağmurlama sistemlerinde, su kitaplara zarar vereceği için pek uygun değildir. Bunun yerine duman detektör sistemleri uygulanabilir.

En uygun sistem halon gazıdır. Bu gaz öldürücü değildir fakat pahalıdır. Büyük mekânların söndürülmesinde ekonomik değildir. Bunlara ek önlem olarak kütüphanede kullanılan malzemelerin cinsi yangın riskini azaltacak şekilde seçilebilir (Örneğin ahşap raflar yerine metal raflar gibi).

Güvenlik konusu sürekli gelişen teknikleri içermektedir. Bu nedenle planlama ekibine bir güvenlik danışmanı eklenebilir. Bu sistemlerden hangileri isteniyorsa ihtiyaç programında belirtilmelidir.

3.5.8. İÇ TASARIM

Kütüphane binasının iç tasarımı, kullanıcı ve personelin rahatını sağlayacak şekilde düzenlenmelidir. Kütüphane çalışmak için rahat, ferah ve sessiz bir yer olmalıdır.

İç tasarımda kütüphanelere özgü kitap/dergi rafları, ödünç verme bankosu, kart katalog, referans masası gibi mobilyalar ile çeşitli tipteki oturulacak yerlerin (sandalye, koltuk, kare) boyutları ve özellikleri belirtilir. Bunların katlardaki yerleşimleri yapılır. Kullanılacak mobilyaların seçilmesinde dayanıklı malzemeden yapılmış olmasına dikkat edilir. Esnekliği sağlamak açısından, seçilen mobilyaların bir yere dayanmadan ayakta durabilmeleri önemlidir.

İç tasarımın diğer bir konusu da işaretler ve grafiklerdir. Kütüphanede yön göstermek ve bilgi vermek için çeşitli işaretler kullanılır. Ekonomik olması açısından bu işaretlerin değiştirilebilir olmasına dikkat edilmelidir.

Kütüphanede kullanılacak renklerin seçimi çok önemlidir. Değişik mekânlarda farklı ve çarpıcı renkler kullanılabilir. Kullanılacak döşeme malzemelerinin ve halıların cinsi ihtiyaç programında belirtilmelidir.

3.5.9. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ

İklimleme sistemleri, bina içindeki nem, ısı ve havayı yapay olarak sağlayan ve kontrol eden sistemlerdir. Bu sistemler kütüphanede insan sağlığı ve kütüphane materyallerini korumak için gerekmektedir. Kurulması ve işletilmesi pahalı sistemlerdir.

Kütüphanenin ideal sıcaklığı 20-22° C olmalıdır. Nadir eserler, müzik kayıtları, arşiv gibi bazı kütüphane

materyalleri ve bilgisayar donanımlarının buldukları yerlerin ısıları daha düşük olmalıdır.

Kâğıt fazla ısıya ve neme karşı duyarlı bir nesnedir. Isı ve nem uygun değilse kitaplarda bazı kimyasal reaksiyonlar meydana gelir. Yapılan deneylerde, ısı azaldıkça kâğıdın ömrünün uzadığı anlaşılmıştır. Kütüphanelerdeki ideal nem oranı %40-50 ile %45-55 arasında olmalıdır.

Havadaki gazlar ve partiküller kütüphane materyaline zarar veren unsurlardır. Hava kirliliğini önlemek için hava yıkama (filtre) sistemleri kurulabilir.

Aydınlatma kütüphane binalarında çok önemlidir. Kütüphane dermesi direkt güneş ışığından korunmalıdır.

Kütüphanedeki her mekânın ışık ihtiyacı aynı değildir. Örneğin mikroform okuma odasında daha düşük, okuma odalarında daha yüksek, aydınlatma gerekir.

Kütüphanelerdeki gürültü, ses emici malzeme ve mobilyalar ile kontrol edilebilir. Açık okuma alanlarındaki ses 40-45 desibel ise normal sayılır.

3.5.10. YASALAR VE STANDARTLAR

Her ülkenin kendine has bir bina inşaat yasası ve binalarda yapılabilecek değişiklikleri göstermek için kullandığı bir mevzuatı vardır. Bunlar binalarda kullanılan güvenlik sistemleri, bina boyutları ve bina tipleri

hakkındaki sınırlamalar ile ilerde binalarda yapılabilecek değişiklikleri gösteren kesin talimatlardır.

Bir bina hangi boyutta olursa olsun karmaşık bir yapıya sahiptir ve küçük bir ayrıntıyı unutmak ilerde büyük problemlere yol açabilir. Yürürlükteki yasalar ve standartlar sağlam ve emniyetli bir projenin gelişmesi için temel ve asgari ölçütleri gösterirler.

İhtiyaç programında, binanın yapılacağı yerin bağlı olduğu yerel yönetimin standartları ve imar planı açıkça belirtilmelidir. Çünkü bu esaslara göre mimarın çizeceği proje daha sonra aynı yerel yönetimden sırasıyla, proje tastiki, inşaat ruhsatı ve kullanım izni alacaktır.

Bunların yanı sıra kurumların kendi belirledikleri standartlar da olabilir. Örneğin (giriş/çıkışlarla ilgili istekler, aydınlatma standartları, mimari kısıtlamalar gibi). İhtiyaç programında kurumun belirlediği standartlar da ayrıntılı olarak belirtilmelidir.

BÖLÜM IV

ANKARA'DAKİ ÜNİVERSİTELERİN MERKEZ KÜTÜPHANE BİNALARI

Araştırmamızın bu bölümünde Ankara'da bulunan üniversitelerden, geleneksel yapıdaki Ankara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ve Gazi Üniversitesi Merkez Kütüphanesi ile Hacettepe Üniversitesi'nin iki ayrı kampüs kütüphanesi olan Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesi ve Hacettepe Üniversitesi Tıp Merkezi Kütüphanesi inceleneceklerdir.

Tek kampüste kurulan üniversitelerin merkez kütüphaneleri olarak hizmet veren Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ve Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi daha sonraki bölümlerde ayrıntılı olarak ele alınacaklardır.

4.1. ANKARA ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ

4.1.1. TARİHÇE

1946 yılında kurulan Ankara Üniversitesi'nin Ankara'da onbir fakültesi ve üç yüksekokulu ile Ankara dışında (Çankırı, Kastamonu ve Kırıkkale'de) üç yüksekokulu bulunmaktadır. Ankara'nın çeşitli semtlerine dağılmış bulunan fakültelerin ve bu fakültelere bağlı olan bölüm, yüksekokul ve enstitülerin kendi kütüphaneleri bulunmaktadır. Bu kütüphanelerin yanısıra Ankara Üniversitesi'nin Merkez Kütüphanesi de bulunmakta ve bu kütüphane Muhlis Erkmen Kütüphanesi olarak anılmaktadır.

Ankara Üniversitesi'nin Merkez Kütüphanesi 1933 yılında, Yüksek Ziraat Enstitüsü Kütüphanesi olarak Almanlar tarafından kurulmuştur. Kütüphane o zamanlar 100 kişilik okuma salonu ve üç katlı, metal raflardan oluşmuş kitap deposu ile, Dekanlık, tören-konferans salonu ve matbaanın bulunduğu 1 numaralı binada inşa edilmiştir.

Yüksek Ziraat Enstitüsü 1948 yılında Ziraat Fakültesi adını almış kütüphane de Rektörlüğe bağlanarak faaliyetini sürdürmeye başlamıştır. Kütüphane, ismini uzun yıllar Ziraat Bakanlığı yapan Muhlis Erkmen'den almıştır. (Çadırcı 1982:81-82).

4.1.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU

4.1.2.1. KONUM

Kütüphane, Ziraat ve Veteriner Fakülteleri'nin bulunduğu Dışkapı semtindedir.

Kütüphane halen ilk kurulduğu binada hizmet vermeye devam etmekte, binayı Ziraat ve Veteriner Fakültelerinin Dekanlıkları ile paylaşmaktadır. Kuruluşunda Yüksek Ziraat Enstitüsü Kütüphanesi olarak hizmet verdiği kitleye yakın olan kütüphane, dermesinin niteliği (%80 Ziraat, %20 diğer konular) ve diğer fakültelerin dağınık coğrafi bir konuma sahip olmaları açısından, Ankara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi olarak hizmet vermekten uzaktır.

4.1.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI

Yığma ve betonarme olarak yapılan kütüphane binası iki katlıdır. Toplam kullanım alanı 1000 m²'dir. Geleneksel kütüphane anlayışına göre kurulmuş olan kütüphane, günümüzde de aynı anlayışla hizmet vermeye devam etmektedir. Kitaplar depolanarak kullanıcı mekânlarından ayrı tutulmuştur.

Depo ve kullanıcı alanlarında esneklik söz konusu değildir. İki girişi bulunan ve birisi kullanılan kütüphanenin yerleşim planı şöyledir:

Kütüphanenin giriş katında, uzunca bir koridorun sonunda bulunan çok basamaklı bir merdiven ile üst kata çıkılmaktadır. Giriş katta okuma salonu dışında bir mekân ve hizmet noktası bulunmamaktadır. İkinci kata kart katalog, referans kitapları, okuma salonu, ofisler ve tuvaletler yerleştirilmiştir. Depo alanına geçiş de bu kattan olmaktadır.

Kütüphane bu yerleşimiyle kullanıcı ve personel açısından güçlük yaratmaktadır. Personel ofisleri sayıca yetersiz olduğu için teknik hizmetler ve okuyucu hizmetleri aynı ofisi kullanmaktadır. Kütüphanede kullanıcılar için oturacak yer kapasitesi 190 olan iki okuma salonu dışında bir kullanım alanı yoktur. Yer olmaması ve bütçenin kısıtlı oluşu nedeniyle vestiyer, fotokopi ve gör-ışit gibi hizmetler verilememektedir.

Kütüphane bu durumuyla, kullanıcıların sadece ders çalışmak için geldikleri bir yer işlevi görmektedir.

4.1.2.3. İÇ TASARIM

Depo alanındaki tavandan tabana kadar yükselen sabit metal raflar, geleneksel kütüphanelerin karakteristiği olarak dikkat çekicidir. Raflar ahşapla bölünerek dört kat elde edilmiş, katlar arasında dikey erişimi sağlamak için de elle işleyen bir kitap asansörü yapılmıştır.

Mobilyaların çoğu, kütüphanenin kuruluş yıllarından kalmıştır. Hantal ve kullanışsız olan bazı mobilyalar, bütçenin kısıtlı oluşu nedeniyle yenilenememiştir.

Kütüphanede yönlendirme işaretleri bulunmamaktadır. Yer döşemesi olarak marley ve mozaik kullanılmıştır.

4.1.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ

Binanın ısıtılması doğal gazla çalışan kaloriferlerle sağlanmaktadır.

Kütüphane geleneksel anlayışa göre yapıldığı için, doğal aydınlatma ve havalandırmaya önem verilmiştir. Yapay havalandırma sistemi olmayan binanın havalandırılması pencerelerle sağlanmaktadır.

Penceresi bulunmayan deponun, havalandırılması mümkün olmamaktadır. Kullanıcı ve personel alanlarındaki pencereler sayıca yeterlidir.

Binanın aydınlatılmasında floresan lambaları kullanılmıştır. Kullanıcı ve personel çalışma alanlarında doğal aydınlatma yeterli olduğu halde, depoda aydınlatma sadece lambalar ile sağlanmakta ve yetersiz kalmaktadır.

4.1.2.5. GÜVENLİK

Kütüphane kapalı raf sistemi ile hizmet verdiği için, dermesini korumak üzere bir önlem alınmamıştır. Kapı kontrol sistemi, pencerelere tel, v.b. gerekli görülmemiştir.

Yangına karşı korunmak için binada duman detektör sistemi bulunmaktadır.

4.1.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Merkez Kütüphane işlevini yerine getirmekten uzak olan bu kütüphanenin yerine, Beşevler'deki Rektörlük binasının bulunduğu alanda yeni bir Merkez Kütüphane binasının yapımına başlanmıştır. Beş yıl içinde bitmesi öngörülen yeni bina için 22.3.1990'da Ankara Üniversitesi Dokümantasyon Daire Başkan Vekili Dr. Sekine Karakaş tarafından hazırlanan bir ön raporda yeni binanın ihtiyaçları şu şekilde belirtilmiştir. (1)

- Ankara Üniversitesi Merkez Kütüphanesi 100.000 cilt için planlanmalı ve ek binaların yapımına elverişli alan bırakılmalıdır.

(1) Ankara Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkan Vekili Dr. Sekine Karakaş ile 14 Mayıs 1992 tarihinde yapılan görüşme.

- Açık raf sistemine göre düzenlenmelidir.
- Modüler bir bina olmalıdır.
- Asma katı olmalıdır.
- Giriş merdivensiz, düz olmalıdır.
- Gün ışığı ile aydınlatılmalıdır.
- Renklere önem verilmelidir.
- Yer döşemesi gürültü emici, dayanıklı malzemedен yapılmış olmalıdır.
- Gör-işit bölümünde akustik problemi olmamalı, mikrofilm v.b. makinaların yerleştirileceği odalar ihtiyaca uygun bir biçimde planlanmalıdır.
- Havayı temizleyen elektronik sistemler olmalıdır.
- Planlama iş akışına önem verilerek yapılmalıdır.

4.2. GAZİ ÜNİVERSİTESİ MERKEZ KÜTÜPHANESİ

4.2.1. TARİHÇE

1955 yılında kurulan Ankara Yüksek İktisat ve Ticaret Okulu, 1959 yılında Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, 1982 yılında ise Gazi Üniversitesi olmuştur. Kuruluşu 1955 yıllarına kadar uzanan kütüphane, şimdiki binasına 1977'de taşınmış; Gazi Üniversitesi kurulduktan sonra da Merkez Kütüphane olarak hizmet vermeye başlamıştır. Bina Bayındırlık Bakanlığı'nca kütüphane binası olarak yapılmıştır. Ancak, planlamada uzman kütüphanecilerin bulunmaması nedeniyle bina, ihtiyaçları karşılama açısından yetersiz kalmıştır.

4.2.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU

4.2.2.1. KONUM

Kütüphane Gazi Üniversitesi'nin Beşevler'deki Merkez Kampüsü'ndedir. Gazi Üniversitesi'ne bağlı on fakülteden yedisi ve oniki yüksekokuldan ikisi, Beşevler'de bulunduğu için hizmet verdiği kitleye konum olarak yakındır.

4.2.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI

Betonarme olarak yapılan, toplam kullanım alanı 1700 m² ve iki katlı olan kütüphane binası sekiz büyük salondan oluşmaktadır. Bir kütüphanenin hizmetlerini gerçekleştir- mesini açısından engelleyici olan bu yerleşim, binaya taşı- nıldıktan sonra ihtiyaca göre değiştirilmiştir. Binanın yerleşim planı şöyledir:

Giriş katta kart katalog, ödünç verme bankosu, rezerv salonu, fotokopi, referans, süreli yayınlar gibi önemli hizmetler verilmekte, bodrum katta ise dergi salonu bulunmaktadır. Kütüphaneye girişin tek olması, kullanıcı trafiği açısından sıkışıklık yaratmakta, gürültüye neden olmaktadır.

Kütüphane açık raf sistemine göre düzenlenmiştir. Ayrı ayrı salonlara dağılmış durumda olan derme, kontrol ve kullanıcı dolaşımı açısından güçlük yaratmaktadır.

Kütüphanedeki oturacak yer sayısının, kullanıcı sayısı ile karşılaştırıldığında yetersiz olduğu

görülmektedir. Esnek olmayan salonlarda materyal sayısı arttıkça oturacak yer sayısının azalacağı da hesaba katılırsa, kısa bir süre sonra oturacak yer konusunun büyük bir problem olması kaçınılmazdır.

Fotokopi hizmetlerinin giriş katında oluşu, bodrum katta dergilerden fotokopi çektirmek isteyenlere zorluk yaratmaktadır. Doğal ve yapay hiçbir şekilde havalandırılmayan, aydınlatması kısıtlı olan bodrum katı kullanıcının ve personelin çalışması açısından oldukça yetersizdir. Ayrıca personel, yer yokluğu nedeniyle bodrum kattaki dergi salonunu, çay, yemek ve toplantı salonu olarak kullanmaktadır. Bu durum da hem personel hem de kullanıcı açısından sakınca yaratmaktadır.

Vestiyerin kontrol noktasına olan uzaklığı kullanım güçlüğü yaratmaktadır. Kullanıcıya ayrılmış tuvalet bulunmadığından, bu ihtiyaçların giderilmesi için başka binalara gidilmektedir. Personelin ise tuvaletleri kullanmak için okuma salonundan veya süreli yayın ofisinden geçmesi gerekmektedir.

Kütüphanede ofislerin sayıca yetersiz olmalarının sonucunda, farklı işlevi olan birimlerin çalışanları aynı ofisi paylaşmaktadır. Bu nedenle de personelin iş verimi düşmektedir. Örneğin, ayrı bir posta ve cilt odası olmadığı için bu gibi işler süreli yayınların ofis olarak kullandıkları küçük bir mekânda yapılmaktadır.

4.2.2.3. İÇ TASARIM

Bina döşemesinde taş ve marley kullanılmıştır. Her iki malzeme de gürültüye neden olmaktadır. Bunun yanında, mekânsal organizasyonun bozukluğu nedeniyle, birimler arası ses izolasyonu sağlanamamaktadır.

Mobilyaların seçiminde kullanıcıların rahatı ve konforu düşünülmemiştir. Ayrıca kütüphanede kullanıcılar için kareel gibi özel çalışma alanları da bulunmamaktadır.

Kütüphanedeki yönlendirme işaretlerinin yetersiz olması nedeniyle, kullanıcı aradığını bulmakta güçlük çekmektedir.

4.2.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ

Binanın ısıtılması başlangıçta boru çaplarının dar olması nedeniyle sorunlu olmakla birlikte bu sorun 1982'de yapılan tamirat ile giderilmiştir. Havalandırma sistemi ise kurulduğundan beri çalıştırılamamıştır. Havalandırma pencereler ile sağlanmaktadır. Ancak bu da güvenlik nedeniyle pencereler sabitleştirildiği için sınırlıdır. Her salonda sadece 2 pencere açılabilir.

Binanın aydınlatılmasında floresan kullanılmaktadır. Okuma alanları, personel ofisleri ve ödünç verme bankosunda ışık yetersizdir.

4.2.2.5. GÜVENLİK

Binada kitapların güvenliği çıkışta kapı kontrol

görevlileri ile sağlanmaktadır.

Yangına karşı binada yangın söndürme tüpleri, yangın musluğu ve hortumu bulunmaktadır.

4.2.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Yeni kütüphane binası için ayrıntılı bir ihtiyaç programı hazırlanmıştır. Programda yeni binanın 1000 kişilik, 400.000 cilt alabilecek kapasitede, en az 10.000 m²'lik bir alana sahip olması ve 25 yıl için planlanması istenmektedir.

1991 yılında yatırım programına alınan yeni kütüphane binasının yapımına yatırımların durdurulması nedeniyle başlanılamamıştır. (2)

4.3. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ BEYTEPE KÜTÜPHANESİ

4.3.1. TARİHÇE

Hacettepe Üniversitesi'nin Beytepe Kampüsü 1972 yılında tamamlanınca, tıp ve sağlıkla ilgili fakülteler hariç diğer fakülteler, Beytepe'ye taşınmışlardır.

Kütüphane dermesi de ikiye bölünerek, taşınan fakülteleri ilgilendiren materyaller, bir kütüphane binası yapılıncaya kadar önce Sağlık Merkezi'nin, sonra da kafeteryanın bulunduğu binalara yerleştirilmiştir.

(2) Gazi Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Oya Fişekçi ile 26.5.1992 tarihinde yapılan görüşme.

Kütüphane binası, ihtiyaç programlaması yapılarak planlanmıştır.

Kütüphane binasının ihtiyaç programı, birim şeflerinin önerileri dikkate alınarak, mimar ile işbirliği sonucunda oluşturulmuştur. Ancak bina bittiğinde giriş katı dışında kalan diğer katlar kütüphanecilerin istekleri doğrultusunda gerçekleşmemiştir. (3)

4.3.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU

4.3.2.1. KONUM

Kütüphanenin kampüs içindeki konumu merkezi olmakla birlikte, bina yapılırken zemin koşullarının iyi incelenmemesi sonucunda, asansör boşluğunu su basmakta ve asansör kullanılamamaktadır. Alt katta bulunan matbaa ve cilt evine ulaşım dışarıdan dolaşarak sağlanmaktadır.

4.3.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI

Modüler sisteme göre planlanan kütüphane binası üç katlı oluşu ile ideal ölçülerdedir. Girişte geniş bir alan vardır; kitap girişi için bu alandan ayrı bir kapı doğrudan aksesyon bölümüne açılmaktadır. Girişteki alanı kullanıcılar aynı zamanda sigara içme yeri olarak da kullanmaktadırlar. Esnek mekânlara sahip olan kütüphanenin kullanım alanı 5570 m²'dir. Binanın yerleşim planı şöyledir:

(3) Hacettepe Üniversitesi Beytepe Kütüphanesi Şb. Müdürü Nazlı Alkan ile 25.5.1992 tarihinde yapılan görüşme.

Alt katta dergiler, fotokopi, görme engellilere yönelik kitaplar ve çeşitli amaçlar için kullanılan bir sınıf vardır. Bu katta eskiden rezerv salonu olan 660 m²'lik bir alan, rektörlüğün isteği ile Güzel Sanatlar Fakültesi İç Mimari Bölümü'ne verilmiştir. Aynı katta ciltevi ile matbaa da bulunmaktadır ve kütüphanenin içinden asansör ile erişilmektedir.

Giriş katında ödünç verme bankosu, kart katalog, referans kitapları, dergiler ve gör-ışit bölümünün yerleştirilmiş olması kullanıcılara kolaylık sağlamaktadır. Personel ofisleri de bu katta bulunmaktadır.

Üst katta kitaplar, özel çalışma odaları, rezerv bölümü, depolar ve personelin çay salonu vardır. Her katta kullanıcı tuvaletleri olmasına karşın, yapım hatası nedeniyle (alt katlara su sızdırdığı için), kapatılmıştır. Yalnızca alt kattakiler kullanılmaktadır.

4.3.2.3. İÇ TASARIM

Kütüphane binası ihtiyaç programlaması sonucunda planlanmıştır ancak, çekici bir kütüphane değildir. Bu durum iklimleme sistemlerinin planlamada iyi incelenmemesinden kaynaklanmaktadır. Modüler sistemin dezavantajı olan akustik problemi yerlerin taş oluşuyla daha da artmıştır.

Kütüphanenin üst katında bulunan kareller aydınlatma ve havalandırmanın yetersiz olması nedeniyle, kullanılmama-

maktadır.

Binada estetik amaçla yapılmış olan asma tavan, zaman zaman çökerek kütüphanenin hizmet dışı kalmasına neden olmaktadır.

4.3.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ

Kütüphane binasının ısıtma ve havalandırma sistemi olarak kurulan klima sistemi, istenilen şekilde çalışmadığı için, binayı ısıtmak çok güç olmaktadır. Bu nedenle bazı ofislere sonradan kalorifer petekleri eklenmiştir. Kullanıcı mekânlarında ise, hiç bir ısıtma sistemi bulunmamaktadır.

Giriş ve alt katta binayı çepeçevre saran pencereler ayrıca ısı kaybına neden olmaktadır. Üst katın pencereler üzerinde çıkıntı yapacak şekilde planlanması, doğal ışığın binaya yeterince girmesini önlenmektedir.

Havalandırma sisteminin çalışmaması nedeniyle üst kat sağlıklı koşullar içermektedir.

Binanın aydınlatılmasında floresan kullanılmıştır. Kitap dermesinin kullanıcılar ile birlikte bulunduğu ve tümüyle okuma salonu olarak planlanan üst katta pencere bulunmamaktadır; bu mekân elektrikler söndüğü zaman tamamen atıl durumda kalmakta, bunun sonucunda da referans dermesinin bulunduğu giriş katta yığılma olmaktadır.

4.3.2.5. GÜVENLİK

Kışın soğuk olan kütüphaneye kullanıcı palto ile girmekte, bu da kitap çalınma olaylarının artmasına neden olmaktadır. Binanın çatı izolasyonunun iyi yapılmaması sonucu, içeriye su girmekte, bu hem kitapların ıslanmasına, hem de yangın tehlikesine yol açmaktadır. Ayrıca, personelin kışın ısınmak için elektrik ocağı kullanması da, yangın için büyük bir risk oluşturmaktadır.

Kütüphanede bulunan yangın muslukları, söndürme tüpleri ve alarm zili bir yangın durumunda kullanılacak malzemelerdir.

4.7.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Binanın bakım ve onarımı için bütçede ayrılmış bir payın olmaması, kütüphanedeki olumsuz koşulların daha da ağırlaşmasına neden olmuştur. Şartların iyileştirilmesi için gerekli yerlere başvurulmuş ancak bir sonuç alınamamıştır.

4.4. HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ TIP MERKEZİ KÜTÜPHANESİ

4.4.1. TARİHÇE

Kütüphane, Hacettepe Üniversitesi Tıp Fakültesi'nin Morfoloji binasında bulunmaktadır. Bu mekân Tıp Tarihi Müzesi olarak kurulmuş daha sonra da kütüphaneye verilmiştir.

4.4.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU

4.4.2.1. KONUM

Merkezi bir konumda olan kütüphanenin kurulduğu Hacettepe Kampüsü'nde üç fakülte, altı enstitü, beş yüksekokul ve üniversite hastanesi bulunmaktadır.

4.4.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI

Betonarme olarak inşa edilen binanın iki katı kütüphanenin kullanımına ayrılmıştır. Ayrıca bir de asma katı vardır. Kullanım alanı 1871 m²'dir. Kütüphaneye tek girişin olması postanın ve kullanıcının aynı kapıdan girmesi sakıncalar yaratmaktadır. Katların yerleşimi şöyledir:

Alt kata katalog bölümü, gör-ışit bölümü, referans bölümü, okuyucu salonu, dergi deposu, fotokopi, yerleştirilmiştir. Giriş katında ödünç verme, rezerv, referans kitaplar, dergiler, sağlama bölümü ve idari ofisler bulunmaktadır. Asma katta ise seri kitaplar ile, kullanıcılar için çalışma masaları vardır. Personel, derme ve kullanıcı mekânlarının kapasiteleri çok sınırlıdır.

Bazı birimlerin ofisleri ile onlara bağlı çalışma noktalarının uzak oluşu personel dolaşımını olumsuz yönde etkilemektedir.

Kütüphanenin, içinde bulunduğu binayı Dişçilik Fakültesi ile paylaşması bazı olumsuzlukları da beraberin-

de getirmiştir. Dişçilik Fakültesi'nin kullandığı aletlerin motor gürültüsü kütüphanede sese neden olmaktadır.

Kütüphanede kullanıcılar için ayrı bir tuvalet bulunmaması nedeniyle, alt kattaki Dişçilik Fakültesi'nin tuvaletleri kullanılmaktadır.

4.4.2.3. İÇ TASARIM

Giriş katının aydınlık ve çekici olmasına karşın, oturacak yer kapasitesinin kullanıcı sayısı için yeterli olmaması nedeniyle, rahat bir kullanımı yoktur. Kütüphanedeki oturacak yer sıkıntısı yüzünden, sınırlı sayıda araştırmacı kütüphaneye gelmektedir. Bu nedenle kütüphane asıl işlevinden uzaklaşarak ders çalışma yeri haline gelmiştir. Özel çalışma yeri olarak az sayıda (altı adet) kareli vardır. Yer döşeme malzemesi olarak marley ve yolluk şeklinde halı kullanılmıştır.

4.4.2.4. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ

Kütüphanenin ısıtılmasında fueloil ile çalışan kalorifer sistemi kullanılmaktadır.

Havalandırma sistemi olmadığı için depolarda çalışmak güçleşmektedir.

Kütüphanenin aydınlatılması floresan ile sağlanmaktadır. Asma kat ve depolar haricinde, pencereler aydınlatmaya büyük ölçüde yardımcı olmaktadır.

4.4.2.5. GÜVENLİK

Deponun tavanından Dişçilik Fakültesi'nin yüksek gerilim kablolarının geçmesi yangın riskini arttırmaktadır. Yangına karşı yangın musluğu ve otomatik ikaz sistemi vardır.

4.4.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Süratle artan ciltli dergiler için iki yıl içinde depo kapasitesinin dolacağı tahmin edilmektedir.

Beş yıl içinde yeni kütüphane binası yapılması düşünülmektedir. Şu anda yetersiz olan kullanıcı ve depo mekânlarını artırabilmek için, yeni bir kütüphane binası yapılıncaya kadar Morfoloji binasının girişindeki avlunun kütüphaneye dahil edilerek 80 kişilik bir rezerv salonu haline getirilmesi düşünülmektedir. Ayrıca şu andaki kütüphane binasının teras kısmının kütüphaneye eklenerek ofise dönüştürülmesi ve alt kattaki ofislerin buraya taşınarak, boşaltılan mekânların depo olarak kullanılması istenmektedir. Bu proje çizilmiş ve rektörün onayına sunulmuştur. (4)

(4) Hacettepe Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Dr. Hansın Tunçkanat ile 18.5.1992 tarihinde yapılan görüşme.

BÖLÜM V

BİLKENT ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

5.1. TARİHÇE

Hacettepe Çocuk Sağlığı Enstitüsü Vakfı tarafından özel bir kurum olarak kurulan Türkiye ve Uluslararası Çocuk Sağlığı Merkezi, 28 Kasım 1980 yılında faaliyete başlamıştır. Merkezin amacı, sürekli eğitim, temel ve topluma yönelik araştırma yapmak, ayrıca dokümantasyon hizmeti aracılığıyla ilgili meslek mensuplarına ve topluma sürekli bilgi vermektir. Kurumun bünyesinde aynı zamanda çocuk sağlığı ve refahı ile ilgili alanlarda kitap, dergi ve diğer yayınları içeren bir dokümantasyon merkezi de bulunmaktaydı.

Dokümantasyon birimi, Merkezin iki katlı binasının giriş katında hizmetini sürdürmüştür. 1985 yılına kadar bu işlevini sürdüren, Türkiye ve Uluslararası Çocuk Sağlığı Merkezi, Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği uyarınca Bilkent Üniversitesi olarak statü değiştirmiş, 8 Ekim 1986'da öğretime açılmıştır.

Türkiye ve Uluslararası Çocuk Sağlığı Merkezi binası da değişiklik geçirerek Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi olarak kullanılmaya başlanmıştır.

Binanın geçireceği değişiklikler konusunda kütüphane

müdürü, mimar ile birlikte çalışarak planlar üzerinde görüşlerini bildirmiştir.

5.2. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU

5.2.1. KONUM

Kütüphane Eskişehir Yolu üzerinde Bilkent Üniversitesi Kampüsü'nde bulunmaktadır.

5.2.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI

Betonarme olarak yapılan bina dört katlıdır. Toplam kullanım alanı 4225 m²'dir. Binanın yerleşim planı şöyledir:

1. kat: Kütüphanenin teknik hizmetleri ile ilgili personel ofislerinin yerleştirildiği bu katta, kullanıcıya ayrılmış alanlar olarak rezerv kitaplar, fotokopi hizmeti ve dermenin bir bölümü bulunmaktadır. Günlük gazetelerin bulunduğu ve yoğun kullanıcısı olan büyük bir salona yer sıkıntısı nedeniyle kitap rafları konulmuş ve gazete hizmeti kaldırılmıştır.

2. kat (giriş katı): Bu katta ödünç verme bankosu, referans ve diğer kitapların bulunduğu salonlar, vestiyer ve tuvalet bulunmaktadır.

Binada malzeme girişi dışında, kullanıcı için tek bir giriş vardır.

3. kat: Bu katta sanat kitapları, müzik odası, okuma

salonu vardır. Ayrıca Mütevelli Heyet Başkanlığı ve Bütçe Plan Müdürlüğü'ne ait alanlar da bu kattadır. Bu durum, kütüphanenin giriş/çıkış trafiğini artırmaktadır.

4. kat: Bu kata dergiler ve kitap dermesi yerleştirilmiş, diğer alanlar okuma salonu olarak düzenlenmiştir.

Bina modüler sistemde tasarlanmadığı için yük taşıma kapasitesi sınırlıdır. Eskiden binanın ortasında bulunan avlu, yük taşıyabilecek şekilde yapıp, katlara eklenmiştir. Bu nedenle de binada derme belli bir bölgede toplanmıştır.

Derme, personel ve kullanıcı için ayrılan yer kapasitesi sınırlı olduğu için esnek bir kütüphane değildir.

Başlangıçta bina kütüphane binası olarak tasarlanmadığı için, personel ofisleri ile personelin çalışma noktaları arasındaki uzaklık, iş akışını yavaşlatmaktadır.

5.2.3. KÜTÜPHANEDE VERİLEN HİZMETLER

Bu kısımda, kütüphanede verilen hizmetler ve bu hizmetlerin verildiği mekânlar ele alınarak, mekânların hizmetleri nasıl etkilediğine dikkat çekilecektir.

5.2.3.1. OKUYUCU HİZMETLERİ

a) Referans: Referans hizmetleri kütüphanenin giriş katında verilmektedir. Referans dermesi ile kitap dermesinin bulunduğu mekân tek bir salon görünümündedir.

Ağırlık taşıma sorunu nedeniyle raflar, pencere önlerine yerleştirilmiştir. Referans bankosu salonun ortasında merkezi bir yerdedir. Bölüme ait ofis alt katta bulunmaktadır.

b) Rezerv: Rezerv hizmeti, kütüphanenin alt katında küçük bir banko ve bir ofisten meydana gelen alanda verilmektedir. Rezerv bölümünün ayrı bir okuma salonu olmaması nedeniyle, öğrenciler bu bölüme ait kitapları, kütüphanenin herhangi bir yerine götürmektedirler.

c) Ödünç Verme: Ödünç Verme bankosu kütüphanenin giriş katının sağ tarafındadır; bankonun arkasında ödünç verme biriminin ofisi bulunmaktadır.

d) Gör-İşit: Kütüphanede yer darlığı nedeniyle böyle bir bölüm kurulamamıştır. Fakat bu hizmet içine girebilecek bazı etkinlikler başka bölümlerin sorumluluğu altında yürütülmektedir.

Örneğin Müzik Fakültesi öğrencilerine hizmet vermek üzere kurulan Müzik Odası'nda bulunan dört dinleme kabini ile kullanıcılar müzik kaseti dinleme olanağına sahiptirler. Araç-gereç olmasına karşın çok miktardaki video kaset de yer darlığı nedeniyle etkin olarak kullanılamamaktadır. Mikrofiş okuma makinaları ortam olarak uygun olmayan sanat odası salonunda bulunmaktadır. Kitaplara ait gör-ışit materyali ise ödünç verme bölümünde tutularak kullanıcılara istendiğinde verilmektedir.

5.2.3.2. TEKNİK HİZMETLER

a) Aksesyon: Aksesyon hizmeti alt katta posta girişine yakın bir konumdadır. Ofis yetersizliği nedeniyle personel depolarda sağlıklı koşullarda çalışmaktadır.

b) Katologlama/Sınıflama: Konum olarak aksesyon bölümünden uzaktadır. Bu durum personelin ve materyalin kütüphane içinde gereksiz dolaşımına neden olmaktadır.

c) Süreli Yayınlar: Süreli yayınlara ait olan derme kütüphanenin çeşitli katlarına dağılmıştır. Giriş katta tümüyle süreli yayın dermesi bulunmaktadır. En üst katta ise bu bölümün ofisi ile yabancı gazeteler ve magazin yayınlarının bulunduğu bir köşe bulunmaktadır. Alt kattaki depoda bulunan materyaller kullanıcıya açık değildir.

5.2.3.3. SOSYAL ETKİNLİKLERE YÖNELİK HİZMETLER

Kütüphanede bu tip hizmetlere yönelik özel bir mekân bulunmamaktadır. Kütüphane girişindeki alan uygun olmamakla birlikte bazı etkinlikler için kullanılmaktadır. Örneğin sürekli olarak burada duran camlı masalarda çeşitli konulardaki kitaplar sergilenmekte ayrıca gezici panolar ile zaman zaman sergiler düzenlenmektedir.

5.2.3.4. KULLANICININ RAHATINA VE KONFORUNA YÖNELİK HİZMETLER

Bu tip hizmetler arasında kullanıcılara ait çay ve sigara salonu, tuvalet, vestiyer, fotokopi v.b.

sayılabilir.

- Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde kullanıcılara ait çay ve sigara salonu yoktur.

- İki katta tuvalet bulunmaktadır.

- Giriş katındaki vestiyer yetersiz ve bulunduğu mekân genişlemesine elverişli değildir.

- Fotokopi hizmeti alt katta verilmektedir.

5.2.4. İÇ TASARIM

Kütüphanede kullanıcı için ayrılmış salonlarda, kullanılan oturacak yerler çeşitli değildir. Örneğin sessiz çalışma alanları yoktur.

Yerlerde halı kullanılmıştır. Fakat temizliği için yeterli sayıda eleman olmadığı için kullanışlı değildir.

Kullanıcı mekânları, özellikle en üst katta çok büyük olduğu için ses engellenememektedir.

Ayrıca girişte bir lobi yoktur. Üst kata açık bir ahşap merdiven ile çıkılmaktadır. Bu da sesin yankılanmasına neden olmaktadır.

5.2.5. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ

Binanın ısıtılmasında fueloil ile çalışan kalorifer sistemi kullanılmaktadır.

Havalandırma pencereler ile, penceresiz alanlarda ise

havalandırma sistemi ile sağlanmaktadır.

Kütüphanenin sıcak oluşu ve havalandırmanın yeterli olmayışı kullanıcıyı ve personeli olumsuz yönde etkilemektedir.

Binanın aydınlatılmasında floresan kullanılmıştır. Çeşitli mekânlar için gerekli olan farklı aydınlatma biçimleri düşünülmediğinden, özellikle raf araları karanlık olmaktadır.

5.2.6. GÜVENLİK

Kitapların güvenliği elektronik kapı kontrol sistemi ile sağlanmaktadır. Kontrolün el ile yapıldığı dönemde dermenin uğradığı kayıplar, bu sistemin kullanılmaya başlanmasıyla oldukça azalmıştır. Katlarda çalışan personel aynı zamanda dermenin güvenliğini de sağlamaktadır. Pencereelerde tel bulundurulmaktadır.

Yangına karşı uyarıcı olarak duman detektör sistemi kurulmuştur; ancak yeterince duyarlı bir sistem değildir. Yangına karşı önlem olarak, yangın söndürme tüpleri, yangın muslukları ve alarm zilleri vardır.

5.3. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

1991 yılının Eylül ayında, yeni bir kütüphane binasının yapılması söz konusu olmuştur. Bu nedenle kütüphane müdürü ve personeli birlikte çalışarak bir ihtiyaç programını taslak halinde hazırlamışlar ve mimara

sunmuşlardır. Ancak daha sonra bu projeden vazgeçilmiş ve binanın yer sorununun bir ek bina ile geçici olarak çözülmesine karar verilmiştir.

Şu anda ek binanın yapımı sürmektedir. Yaklaşık 2360 m² lik bir alan kazanılacak ve yük taşıyabilecek şekilde planlanmıştır. Eylül 1992'de bitmesi planlanmaktadır. Bu ek binada resmi belgeler, fotokopi, değerli eserler için özel alanlar ayrılmıştır.

Eylül 1992'deki yeni bir gelişme ise; üniversitenin kurulduğu arazinin daha fazla bina yapılmasına elverişli olmaması nedeniyle, bazı yüksekokul ve yurtlar, otobüs ile ulaşılabilen Doğu Kampüs'e taşınmışlardır. Doğu Kampüs'e taşınan Turizm ve Otel İşletmeciliği, Turizm ve Otelcilik, Bilgisayar Teknolojisi Meslek Yüksek Okulları'nın ihtiyaçlarına cevap vermek üzere 300 kişilik kullanıcı kapasitesi olan bir şube kütüphanesi planlanmıştır. Ödünç verme ve referans hizmeti verecek olan kütüphanenin teknik hizmetleri Merkez Kütüphane tarafından sağlanacaktır.

BÖLÜM VI

ORTA DOĞU TEKNİK ÜNİVERSİTESİ KÜTÜPHANESİ

6.1. TARİHÇE

Orta Doğu Teknik Üniversitesi 15 Kasım 1956'da Orta Doğu Yüksek Teknoloji Enstitüsü adıyla fen ve sosyal bilimi alanlarında eleman yetiştirmek üzere kurulmuştur. 27 Mayıs 1959'da 7307 sayılı Kuruluş Kanunu ile üniversite özel statüsüne ve tüzel kişiliğine kavuşmuştur. Üniversite eğitim hizmetine, Müdafaa Caddesi'nde Emekli Sandığı'na ait bir bina ile TBMM bahçesinde bir bina ve birkaç barakada başlamıştır. 1963 yılında üniversitenin ilk binası olan Mimarlık Fakültesi tamamlanmış ve kampüse taşınmıştır. (ODTÜ 1992:2).

Kütüphane binasının planlanması için 1963'de kampüs mimarı Behruz Çinici ABD'ne giderek incelemelerde bulunmuştur. Kütüphane ihtiyaç programına katkıda bulunmak için Dr.A.F. Kuhlman isimli bir bina uzmanı 1963 yılında Türkiye'ye gelerek bir ay süreyle çalışmıştır.

1966 yılında temeli atılan kütüphane binasının birinci bölümü 1967'de, ikinci bölümü ise 1975'de tamamlanmıştır. Kütüphane, binasına 1967'de birinci bölüm bitince taşınmıştır. (ODTÜ 1983:4).

6.2. KÜTÜPHANENİN İHTİYAÇ PROGRAMI

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin ihtiyaç

programı 5 bölümden meydana gelmiştir. (Kuhlman 1963:2).

İhtiyaç programının birinci bölümünde öncelikle kütüphanenin yeni binasının işlevleri ile, üniversite ve kütüphanenin hedeflerinden söz edilmiştir. Daha sonra temel ilkeler belirlenmiştir. Temel ilkeleri ana başlıklar altında şu şekilde toplayabiliriz:

- a) Kütüphane, merkezi olarak bütün üniversiteye hizmet verecektir.
- b) Kütüphane, kütüphane müdürü tarafından yönetilecektir.
- c) Kitaplara direkt erişimi sağlayan açık raf sistemi benimsenecektir.
- d) Kütüphane materyallerinin kataloglanmasında LC şemaları, sınıflandırılmasında LC sınıflandırma sistemi kullanılacaktır.
- e) Kütüphanenin kullanımını kolaylaştırmak için öğrenciler eğitilecektir.
- f) Kütüphane on veya onbeş yıllık bir süre için planlanacak, ihtiyaca göre ilerde yeni üniteler eklenecektir.

Bu bölümde üniversitenin fakülte ve bölümleri ile, öğrenci ve öğretim üyesi sayılarının dökümü verilmiştir. Öğrenci nüfusunun ve öğretim kadrosunun artış hızı hesaplanmış, ayrıca derme sayısı ve derme artış hızı da belirtilmiştir. (Kuhlman 1963:3-10).

İhtiyaç programının ikinci bölümünde kütüphanenin

birinci ünitesinin mekânsal ve işlevsel ihtiyaçları belirtilmiştir.

İlk ünitenin kapasiteleri şöyledir:

Bu ünite, maksimum 200.000 cildi yerleştirecek şekilde, 45 kütüphane personeli için yer sağlayan, öğretim üyeleri için kareler, gör-ışit materyali için uygun yerler içerecek şekilde planlanmıştır. Katların yerleşimi ayrıntılı olarak planlanmış ve m² olarak hesaplanmıştır. (Kuhlman 1963:11).

Bölüm sonunda kapasiteler (katlardaki oturacak yer sayıları ve kitap sayıları) özetlenmiştir.

İki ünitenin de bitmesinden sonra binada, yaklaşık 500.000 kitap kapasitesi ve kullanıcılar için de 1800 kişilik oturacak yer olacaktır. Üçüncü bölümde mimara kolaylık olsun diye mekânsal ve işlevsel ilişkilerin analizi yapılmıştır. Katlardaki mekânların tanımı yapılmış, amacı belirtilmiş ve diğer mekânlar ile ilişkileri gösterilmiştir.

Dördüncü bölümde yapısal özellikler ele alınmıştır. Kütüphanedeki kullanım alanlarının esnekliğinin modüler tip yapı ile sağlanacağı belirtilmiştir. Ayrıca bu bölümde kolonların yerleştirilmesi, katların taşıma kapasiteleri, tavan yükseklikleri, aydınlatma, akustik, yer döşemesi, ısıtma, havalandırma, asansör, merdivenler, raflar, kapılar, telefon sistemi, pencerelerin düzeni, pano ve yazı

tahtası, gibi özellikler ayrıntılı olarak yer almıştır. (Kuhlman 1963:21-26).

Beşinci bölümde kitap/dergi rafları, ödünç verme bankosu, kart katalog, gazetelikler, indeks rafları, müzik dinleme masaları, kullanıcı masa ve sandalyeleri gibi mobilya ve araç gereç, yapımsal ve sayısal özellikleriyle belirtilmiştir.

İhtiyaç programının sonunda yer alan ekte ise, ikinci ünite yapılacağı zaman kapasitelerin sayısal olarak nasıl artacağı gösterilmiştir.

6.3. KÜTÜPHANENİN BUGÜNKÜ DURUMU

6.3.1. KONUM

Kütüphane, Eskişehir Yolu üzerindeki Ortadoğu Teknik Üniversitesi Kampüsü'nde fakültelere yakın merkezi bir konumdadır.

6.3.2. MİMARİ ÖZELLİKLER VE YERLEŞİM PLANI

Bina, kütüphaneci mimar işbirliği ile bina danışmanının da katkılarıyla ihtiyaç programlaması sonucunda kütüphane binası olarak yapılmıştır. A ve B blok olmak üzere iki üniteden meydana gelen bina beş katlıdır. Toplam kullanım alanı 12058 m²'dir. Binanın yerleşim planı şu şekildedir:

Bodrum katta çeşitli amaçlar için kullanılan depolar,

cilt atölyesi, personele ait çay odası, ısı santrali, posta girişi, gör-işit bölümü, iki ayrı sinema salonu, seminer salonu bulunmaktadır. Ayrıca ciltli dergiler de bu katta büyük bir yer kaplamaktadır.

Giriş katında vestiyer, rezerv bölümü, görme engelliler için ayrılmış bir salon, sergi salonu, fotokopi, ödünç verme bankosu ve bölümü, idare, katalog bölümü, aksesyon bölümü ve referans bölümü vardır.

Kütüphanenin girişi düz ve aydınlıktır. Girişte büyük bir lobinin oluşu ve kontrol noktasının uzak olması vestiyer, sergi salonu, rezerv gibi gürültülü mekânlardan çıkan sesin kütüphaneye girmesini engellemektedir. Giriş kontrollü ve kontrolsüz bölümleri ayırmakta, giriş ve çıkışlarında kontrole gerek olmayan kısımlara gidecekler, boş yere kontrol noktasını işgal etmemektedirler. (Çinici 1967: 20).

Birinci katta dergi salonu, indeks odası, ve enformasyon bölümü vardır.

İkinci katta kitap dermesi bulunmaktadır.

Üçüncü katta, kitapların bir bölümü ile, kapalı kitaplar dermesi vardır. Ayrıca burada Atatürk kitaplığı köşesi de bulunmaktadır.

Kütüphane'nin bir kısım alanı Rektörlük tarafından alınarak Müzik ve Güzel Sanatlar Bölümü Kültür İşleri Müdürlüğü'ne verilmiştir.

6.3.3. KÜTÜPHANEDE VERİLEN HİZMETLER

6.3.3.1. OKUYUCU HİZMETLERİ

a) Referans: B Bloğun giriş katı tümüyle referans bölümüne ayrılmıştır. Salonun giriş kapısı, salonla kütüphanenin diğer bölümleri arasındaki bağlantıyı kesmektedir. Oldukça büyük olan bu salonun orta bölümüne referans dermesinin rafları yerleştirilmiştir. Masalar ise pencere kenarına dizilmiştir. Referans personeli oldukça merkezi bir konumdaki bankoda çalışmaktadır. Bankonun arkasında referans bölümüne ait bir ofis bulunmaktadır.

b) Rezerv: Rezerv bölümünün bulunduğu alan, kütüphaneden ayrı bir yer olarak planlanmıştır. Rezerv bölümü kütüphanenin girişindeki lobinin sağ tarafında yer almaktadır. İki katlı olarak yapılan bu mekânın bir köşesinde kullanıcılar günlük gazetelerden yararlanabilmektedirler. Banko ve arkasında bulunan ofis ile personel rahat çalışma olanağına sahiptir.

c) Ödünç Verme: Ödünç Verme bankosu kütüphanenin hemen girişindedir. Bankonun arkasında ödünç verme biriminin ofisi bulunmaktadır. Kütüphane ilk planlandığında ödünç verme bankosunun yeri, şu anda kart katalogun bulunduğu yerdeyken, hizmetlerin genişlemesiyle birlikte yer değiştirmiştir.

d) Enformasyon: Bu hizmet kullanıcıya ihtiyaç duyduğu

bilgiyi tam olarak zamanında ve yerinde vermeyi amaçlamaktadır. (ODTÜ 1983: 24). Referans masasına, süreli yayınlar salonuna, referans kitapları salonuna gelen soruların bazıları kullanıcıyı yönlendirerek, bazıları ise konu uzmanları tarafından araştırma yapılarak cevaplandırılmaktadır.

e) Gör-İşit: Eğitimi desteklemek ve kullanıcıların boş zamanlarını verimli bir şekilde değerlendirmek amacıyla hizmet veren bu bölüm, faaliyetlerini ikisi küçük biri büyük üç salonda sürdürmektedir. Bu salonlar isteğe göre seminer veya konferans amaçlı olarak düzenlenmektedirler.

f) Görme engelli öğrencilere kütüphane hizmeti: Görme engelli öğrenciler için konuşan kitaplık geliştirmek amacıyla, kütüphane binasının giriş katında, söz konusu öğrencilerin rahatça ulaşabilecekleri bir salon ayrılmıştır.

6.3.3.2. TEKNİK HİZMETLER

a) Aksesyon: Giriş katta bulunan bu bölüm ile bodrum kattaki posta odasının irtibatı servis asansörü ve merdivenlerle sağlanmaktadır.

b) Kataloglama/Sınıflama: Giriş katta aksesyon bölümü ile yan yana olan bu bölüm kart kataloğa da yakındır.

c) Süreli Yayınlar: Süreli Yayın dermesi kütüphanede

çok büyük bir alanı kaplamaktadır. Bodrum katta süreli yayınların ciltli kopyaları bulunmaktadır. A ve B blokların birinci katları da süreli yayın dermesine aittir ve kullanıcıların rahatlıkla çalışabilecekleri okuma salonu olarak düzenlenmişlerdir.

d) Ciltleme: Süreli Yayınlar, ciltsiz gelen ve çok kullanılan kitapların ciltlenmesi için, bodrum katta bir oda cilt atölyesi olarak düzenlenmiştir. Bu odanın yanında bulunan bir başka odada ise cilde hazırlanmış materyal bekletilmektedir.

6.3.3.3. SOSYAL ETKİNLİKLERE YÖNELİK HİZMETLER

Kütüphanenin girişinde bulunan sergi salonunda çeşitli etkinlikler yapılmaktadır. Ayrıca gör-ışit bölümünün salonları da sosyal etkinliklere yönelik olarak kullanılmaktadır.

6.3.3.4. KULLANICININ RAHATINA VE KONFORUNA YÖNELİK

HİZMETLER

Kütüphanede kullanıcılar için çay ve sigara içebilecekleri ayrı bir salon bulunmamaktadır. Sigara içme ihtiyacı duyanlar lobiyi ve katlara çıkan merdivenleri kullanmaktadırlar.

Kütüphane binası yapılırken ihtiyaç programında her katta ikişer tane tuvalet istenmiştir. Ancak zamanla katlardaki tuvaletlerin kitapların güvenliği açısından bazı sakıncaları görülerek kapatılmışlardır. Şu anda

kütüphanede kullanıcı için tuvalet hizmeti verilmemektedir.

Kütüphanenin girişinde büyük bir vestiyer bulunmaktadır. İstendiğinde genişletmek için bir alan bırakılmıştır.

Fotokopi hizmeti, kütüphanenin giriş kapısına yakın kolay ulaşılabilecek bir yerdedir.

6.3.4. İÇ TASARIM

Aydınlık ve ferah bir kütüphanedir. Pencereleler okuma salonlarının doğal ışıktan en fazla yararlanacağı şekilde binanın doğusuna yerleştirilmiştir. Okuma salonları aydınlık olmasına karşın, derme gün ışığından etkilenmeyecek şekilde düzenlenmiştir.

Kütüphanede çeşitli katlara dağılmış 24 kare bulunmaktadır. Karelerin aydınlatılması ve havalandırılması özel olarak sağlanmıştır.

Yer döşeme malzemesi olarak marley kullanılmıştır. Raflar sesi önleyecek şekilde düzenlenerek döşemeden çıkan ses en aza indirgenmiştir.

İhtiyaç programında mobilyalar ayrıntılı olarak ele alınmıştır. Kuruluşunda yurt dışından getirtilen mobilyaların daha sonra benzerleri yaptırılmıştır.

Kütüphanedeki yönlendirme işaretleri kullanıcılara

büyük bir kolaylık sağlamaktadır.

6.3.5. İKLİMLEME VE AYDINLATMA SİSTEMLERİ

Kütüphanenin ısıtılmasında klima sistemi kullanılmaktadır. Sorunlu bir sistemdir. Kışın bazı mekânlar aşırı sıcak olmakta, yazın ise havalandırma olarak çalışmamaktadır.

Binanın aydınlatılması floresanlar ve doğal ışık ile sağlanmaktadır.

6.3.6. GÜVENLİK

Kütüphanede dermenin korunması elektronik kapı kontrol sistemi ile sağlanmaktadır. Ayrıca personel ofislerinin açık, salonu görebilecek şekilde yerleştirilmesi ile salonlarda dermenin denetimi sağlanmıştır.

Yangın alarm sistemi ve yangın söndürme tüpleri kitapların güvenliği için alınmış ek tedbirlerdir.

6.4. GELECEĞE YÖNELİK ÇALIŞMALAR

Kütüphane'nin ciltli dergi dermesi süratle arttığı için yer darlığı çekilmektedir. Bu nedenle 1991 yılı içinde rektörlüğe 3. ünitenin yapılması için bir teklif sunulmuştur. Bu ünite yapıldığı takdirde ciltli dergilerin taşınması düşünülmektedir.

Bina planlanırken B bloğun önünde bulunan park yeri ilerdeki genişlemeler düşünülerek ayrılmıştır.

Bütçeye ek bina için para koyulmuş ancak henüz bir gelişme olmamıştır. (1)

(1) Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane ve Dokümantasyon Daire Başkanı Filiz Çermen ile 30.6.1992 tarihinde yapılan görüşme.

BÖLÜM VII

SONUÇ VE ÖNERİLER

7.1. SONUÇ

Ankara'daki üniversitelerin merkez kütüphane binalarının yapımı sırasında, bina ihtiyaç programlaması yapılmadığı takdirde verilen hizmetler olumsuz yönde etkilenmektedir, şeklinde açıkladığımız hipotezimizle başladığımız çalışmadan aldığımız sonuçlar aşağıda belirtilmiştir;

Üniversitelerin merkez kütüphane binalarının buldukları yer, kullanıcıların kolaylıkla erişebilmeleri açısından çok önemlidir. Kütüphane bir kampüs içindeyse, öğrenci yurtlarına ve fakültelere yakın, merkezi bir yerde kurulmalıdır.

Incelediğimiz kütüphanelerden Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin yeri titizlikle seçilmiştir. Bu kararda binanın mimarının aynı zamanda kampüsteki diğer binaların da mimarı oluşunun ve kampüsü bir bütün olarak ele alışının payı büyüktür.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin binası ise, üniversite kurulmadan önce vardır. Kampüsün diğer binaları çevreye plansız bir şekilde yapılmışlardır.

Kütüphane binalarının girişleri, kullanıcının rahatlıkla erişebileceği merkezi bir yerde olmalıdır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde ihtiyaca göre açılıp kullanılan girişler dışında tek giriş vardır. Düz merdivensiz ve kullanım açısından uygun bir giriştir.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde de tek giriş kullanılmaktadır. Buna karşılık, 15-16 basamaklı bir merdiven çıktıktan sonra ulaşılan giriş, kullanıcı yoğunluğu dikkate alınırca, dar ve kullanışsızdır.

Modern kütüphanecilikteki esneklik kavramı ve modüler sistem anlayışına göre, incelediğimiz kütüphaneleri değerlendirdiğimizde, Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane'sinin bu kavramların uygulandığı bir üniversite kütüphanesi olduğunu görüyoruz. Modüler sistemin sonucu olan açık raf anlayışı temel ilke olarak ihtiyaç programında yer almıştır. Kullanıcı mekânlarında dış duvarlar haricinde mümkün olduğunca duvar kullanılmamıştır. İlk ünitenin bitmesinin üzerinden 25 yıl, ikinci ünitenin bitmesinin üzerinden 17 yıl geçmiş olmasına, artan derme ve kullanıcı sayısı ile çeşitlenen hizmetlere karşın mekânlarındaki esneklik sayesinde günümüzde hâlâ hizmet vermeye devam etmektedir. Bu esnekliğini hareketli mobilyalar ile de desteklemiştir. Personel alanlarında da aynı esneklik mevcuttur. Küçük odalar yerine büyük mekânlarda personel bir arada çalışmaktadır.

Bilkent Üniversitesi kütüphane binası modüler sisteme göre yapılmamıştır. Modüler sistemin en önemli özelliği

olan binanın her yerinin yük taşıyabilme ve esneklik özelliği yoktur. Binanın sadece belirli yerlerinin yük taşıyabilmesi dermenin yerleştirilmesi açısından büyük zorluklar çıkarmaktadır. Personelin bir kısmı ofis yetersizliği nedeniyle, ergonomi kurallarına aykırı olarak, sağlıksız koşullarda çalışmaktadır.

Kütüphane binalarının sonradan büyüyebileceği düşünülerek, ek binalara olanak sağlayacak şekilde yapılmaları gerekir. Büyüme yatay ve yukarı doğru olmak üzere iki şekilde olur. Yatay büyümeler her zaman daha uygundur. Yukarı doğru büyümeler hizmetleri olumsuz yönde etkiler ve hizmetlerin daha pahalıya mal olmasına neden olur.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin bina ihtiyaç programında birinci ünitenin konumunun, üniversite master planında ek ünitelere olanak sağlayacak şekilde olması istenmiştir. Bunun sonucunda birinci üniteye ek ikinci ünite önceden planlandığı şekilde hizmetleri aksatmadan ve olması istendiği gibi gerçekleşmiştir. Şu anda park yeri olarak kullanılan alan ise üçüncü ünitenin yeri olarak bırakılmıştır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde mevcut bina, kütüphane binasına uygun olmadığı ve ağırlık taşımadığı için, kurulduktan kısa bir süre sonra ek binaya ihtiyaç duyulmuştur. Ayrılmış bir alan olmadığından mevcut binanın arka kısmındaki yeşil alanda ek binanın yapımına başlanmıştır. Yer dar olduğu için iki bina birbirine çok

yakın durumda bulunmaktadır. Bunun sonucunda mevcut binanın doğal ışığı büyük ölçüde kesilmiştir.

Kütüphane binaları kullanıcıların, materyalin ve personelin rahatlıkla dolaşımını sağlayacak şekilde düzenlenmiş olmalıdır. Bu basit bir yerleşim planı ile sağlanır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin ihtiyaç programında hizmetler, hizmetlerin verildiği alanlar, hizmetleri veren personelin mekân ihtiyaçları ve hizmetlerin birbirleri ile ilgili olanlarının yakın konumda olmasının belirtilmesi sonucunda, kullanıcı, materyal ve personel dolaşımı konusunda önemli bir aksaklık yoktur.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde derme dört kata bölünmüş durumdadır. Dermenin süratle artması sonucunda katlar arasında sürekli kitap kaydırmak söz konusudur. Bu durum kullanıcılar için kullanım zorluğu yaratmaktadır. Personel alanlarında da olumsuzluklar vardır. Birbirleri ile yakın olması gereken bölümlerin, bu konumda olmayışı, personelin iş yükünü arttırmaktadır.

Kütüphanelerde kullanıcıların oturacak yerler konusundaki istekleri çeşitlidir. Bu istekleri karşılayabilmek için kütüphanelerde ihtiyaca cevap verecek şekilde oturacak yerler bulundurulur. Mobilyaların tasarımı ve kullanılan renkler de önemlidir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde okuyucu

salonlarındaki düzenlemeler değişik ihtiyaçlara cevap verecek şekildedir. Tek başına çalışmak isteyenler için kareler yapılmıştır. İstenilen mobilyalar ihtiyaç programında ayrıntılı olarak belirtilmiştir.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde kullanıcılara oturacak yer olarak tek tip masa sandalye ve koltuk dışında fazla seçenek sunulmamaktadır. Karel gibi özel çalışma alanları yoktur. Okuma salonu olarak düzenlenen mekânlarda masa ve sandalyeler tek düze bir şekilde düzenlenmişlerdir.

Kütüphane binalarında rahatlık çok önemlidir. Değişmez çevre koşullarının sağlanması kullanımı artıran faktörlerdendir. İncelediğimiz kütüphanelerde iklimleme sistemlerinin sorunlu oldukları görülmüştür. Kurulması ve işletilmesi pahalı olan bu sistemler çeşitli nedenler yüzünden çalışmamaktadırlar. İklimleme sistemleri olarak sadece havalandırma sistemi düşünülmüş, nem kontrolü, havanın dolaşımını sağlayan ve havayı temizleyen sistemler kurulmamıştır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin ihtiyaç programında, kütüphane binasının aydınlatılmasında floresan kullanılacağı ve nedenleri açıklanmıştır. Pencere-lerin düzeni doğal ışıktan yararlanacak konumdadır. Isıtma olarak klima sistemi vardır, ancak havalandırma çalışmamaktadır. Binanın havalandırılması pencereler ile sağlanmaktadır. Kütüphane genelde sıcak olmaktadır. Okuma

salonlarında raflar sesi engelleyici şekilde düzenlendikleri için, akustik problemi azalmıştır. Katlara çıkan merdivenler okuma salonlarından uzak ve dışarıya çıkıntı yapacak şekilde yerleştirilmişlerdir. Çift merdiven olması trafiği azaltarak sesi engellemektedir.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin aydınlatmasında da floresan kullanılmaktadır. Farklı mekânlarda farklı aydınlatma düşünülmemiştir. Doğal ışığın olmadığı alanlarda raf araları sık olduğu için ışık yetersiz kalmaktadır. Isıtma kalorifer ile sağlanmaktadır. Havalandırma sadece penceresiz alanlarda vardır ve iyi çalışmamaktadır. Bu nedenle de kullanıcı kütüphanenin sıcak oluşundan şikâyetçidir.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde gürültü büyük bir problemdir. Girişte bir lobinin olmayışı, merdiven tuvalet gibi çok kullanılan ve gürültüye neden olan mekânların okuyucu salonlarına yakın olması, kullanıcıları olumsuz olarak etkilemektedir. Ayrıca, binanın ağırlık taşıma kapasitesinin belli noktalarda toplanması nedeniyle, rafların sesi engelleyici şekilde düzenlenememesi gürültüyü artırıcı etmenlerdendir.

Kütüphane binaları tasarlanırken güvenlik konusu göz ardı edilmemelidir.

İncelediğimiz kütüphanelerden Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi Kütüphaneleri'nde aynı güvenlik önlemleri alınmıştır. Tek kullanıcı

giriş/çıkış kapısı ve kontrol noktası ile kontrol sağlanmaktadır. Ayrıca kapılarda elektronik kapı kontrol sistemi ile kitaplar denetlenmektedir. Pencereleler kilitlidir, ya da teller vardır. Yangın alarm sistemleri ve yangın tüpleri bulunmaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde katlara çıkan merdivenlerin katlara olan bağlantısı kapılar ile kesilerek aynı zamanda yangın merdivenleri olarak planlanmışken, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde ayrı bir yangın merdiveni vardır. Bu haliyle bakıldığında her iki kütüphanede de benzer güvenlik sistemlerinin olduğu göze çarpmaktadır.

Kütüphane binaları yapılırken ve yapıldıktan sonra en az kaynak kullanımı sağlayacak şekilde, ekonomik olmalıdır. Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi ile Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi kıyaslandığında; Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin uygun bir kütüphane binası haline gelinceye kadar geçirmiş olduğu değişikliklere bakarak, ekonomik bir kütüphane binası olduğu söylenemez.

İhtiyaç programında kütüphane hizmetleri ve bu hizmetlerin verilecekleri mekânların özellikleri belirtilerek, mekânların birbirleri ile ilişkileri ele alınmalıdır.

Buna göre ihtiyaç programı sonucunda yapılmış olan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin referans hizmeti incelendiğinde, bu hizmetin verildiği mekânın ayrı bir salon olarak planlanmış olması sonucunda, bu mekân sadece

dermeden yararlanan kişiler tarafından kullanılmakta ve fotokopi dışında salondan kitap çıkarılmadığı için dermenin güvenliği daha iyi sağlanabilmektedir. Masaların konumu ile aydınlık bir çalışma ortamı sağlanmıştır. Ofisin konumu ile de hem salonun giriş-çıkış kapısı gözlenebilmekte, hem de derme kontrol altında tutulabilmektedir. Salonun fotokopi hizmetine yakın oluşu kullanıcılara kolaylık sağlamaktadır.

İhtiyaç programına göre yapılmayan Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde ise, referans hizmeti için ayrılmış bir salonun olmayışı sonucunda, bu bölümde bulunan masalar amaç dışı kullanılabilir. Bu nedenle de referans dermesinin kullanıcıları yer bulmakta güçlük çekmektedirler. Referans hizmeti için ayrılmış bir salonun olmayışının yarattığı diğer bir sorun ise, bu mekânın geçiş yeri olarak kullanılması ve araştırmacıların gürültüden etkilenmesidir. Referans bankosunun yerleşimi dermeyi ve salonu görebilecek şekilde olduğu halde, salonun kapısının olmaması kitap kontrolünü etkisiz hale getirmekte; bu dermeye ait bir kitap rahatlıkla kütüphanenin başka bir yerine götürülebilmekte ve zarar görebilmektedir. Referans bankosunun arkasında bir ofisin bulunmaması personel açısından zorluk yaratmakta, ayrıca dermeden fotokopi çektirmek isteyen kullanıcılar alt kata inmektedirler.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nin rezerv hizmetini incelediğimizde, rezerv salonunun

kütüphanenin diğer hizmetlerinin verildiği mekânlardan uzak bir yer olarak planlanması sonucunda, bu mekânın gürültüsünden kütüphanenin diğer bölümlerinin etkilenmesi önlenmiştir. Kütüphane kapalı olsa bile bu bölüm öğrencilerin kullanımı için açılabilmekte böylece personel tasarrufu yapılabilmektedir.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde olduğu gibi ayrı bir rezerv salonu bulunmamaktadır. Rezerv hizmetleri alt katta büyümeye elverişli olmayan bir mekânda yürütülmektedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde ödünç verme bankosu kütüphaneye girince dikkat çekici bir yerdedir. Bu durumyla kullanıcılar açısından erişimi kolaydır. Ödünç verme bankosu modüllerden oluşmuş, ek modüller ile genişletilebilmektedir. Bankonun geniş bir alanı kaplaması sonucunda hizmetler rahatça verilebilmektedir. Ödünç verme ofisinin hemen arkada oluşu personele kolaylık sağlamaktadır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nin ödünç verme bankosu kütüphanenin girişinde olmakla birlikte göze çarpan bir konumda değildir. Banko hizmetler açısından küçük gelmekte ve büyütülmesi için yeterli yer bulunmamaktadır. Ayrıca okuma salonu ödünç verme bankosuna yakın konumda olduğu için, gürültüden etkilenmektedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde gör-

işit bölümü ve bu hizmetlerin verildiği salonlar çok detaylı olarak planlanmış ve ihtiyaca cevap vermektedir. Salonların kütüphane ile ilişkilerinin olmaması istenmiş, bu nedenle de salonlara bina dışından ayrı giriş yapılmıştır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde gör-işit hizmetini verecek yer olmaması nedeniyle eğitimi destekleyen ve aynı zamanda sosyal bir etkinlik olan bu hizmet tam anlamıyla verilememektedir. Materyaller sınırlı sayıdaki kişiye ödünç verilmekte, büyük çoğunluk bu hizmetten yararlanamamaktadır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde aksesyon bölümü giriş katta posta girişi ise bir alt kattadır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde posta girişi ile aksesyon bölümü yakın olmakla birlikte personel için yeterli çalışma alanı bulunmamaktadır. Personelin çalıştığı ortam onların iş verimini düşürmektedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde kataloglama/sınıflama bölümü aksesyon bölümü ile yakın konumdadır ve bu durumda işler zaman kaybetmeksizin daha seri olarak yapılır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde kataloglama/sınıflama bölümü aksesyon bölümüne uzak olduğu için zaman kaybı söz konusudur.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanelerinde süreli yayın dermesi kütüphanenin çeşitli katlarına dağılmış durumdadır. Süreli yayın dermesinin bu denli dağınık olması fazla personel gerektirmektedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde cilt atölyesinin kütüphane içinde bulunması hem zaman kazandırmakta, hem de yanlışları azaltmaktadır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde yer yokluğu nedeniyle cilt atölyesi kurulamamıştır. Özel bir firmaya gönderilen ciltler kütüphaneye geç gelmekte bu da kullanıcıları olumsuz etkilemektedir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde sosyal etkinlikler için çeşitli mekânlar ayrılmışken, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde bu tür etkinlikler için hiç bir yer yoktur. Seminer odası yer yokluğu nedeniyle katalog bölümüne verilmiştir. Kütüphanenin girişinin sergi amacıyla kullanılması gürültüye neden olmaktadır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi ve Bilkent Üniversitesi Kütüphanelerinde kullanıcılar için çay ve sigara içebilecekleri bir mekân bulunmamaktadır. Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde lobi ve merdivenler sigara içenler tarafından kullanılmaktayken, Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde kullanıcılar bazen kütüphane dermesinin bulunduğu alanlarda sigara içerek yangın

riskini artırmaktadırlar.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane binasında kullanıcılara ait tuvaletler bulunmakla beraber dermenin güvenliği nedeniyle kapatılmışlardır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki tuvaletler sayıca yetersizdir.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde vestiyer ihtiyacı karşılamaktadır. İstendiğinde genişlemeye olanak sağlayacak şekilde planlanmıştır.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'ndeki vestiyer kapasitesi sınırlıdır.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde fotokopi hizmeti için ayrılmış olan yer kullanım açısından uygundur.

Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'nde fotokopi hizmeti okuma salonundan camlı bir bölmeyle ayrıldığı için, gürültüye neden olmaktadır.

Bu durumda, ihtiyaç programına göre yapılan Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphanesi'nde verilen hizmetlerin Bilkent Üniversitesi Kütüphanesi'ne göre daha sağlıklı bir şekilde verildiği saptanarak hipotezimiz kanıtlanmıştır.

7.2.ÖNERİLER

- Üniversite kütüphanelerinin ihtiyaç programlarında

uzman bir ekibin görev alması gereklidir.

Bu ekibin en önemli iki üyesi olan kütüphaneci ve mimarların kütüphane binaları konusunda bilinçlenebilmele-ri için kendi bölümlerinde bu konuda dersler verilebilir ve projeler çizdirilebilir. Ayrıca bu konuda yapılacak yayınların da artması faydalı olur.

- Üniversite kütüphanelerinin ihtiyaç programlaması yapılırken binanın yapılacağı yerin iklim özellikleri zemin koşulları v.b. unsurlar dikkatle incelenmelidir.

- Kütüphane binası ülkenin standartlarına göre planlanmalıdır.

- Kütüphanede zaman içinde değişen ihtiyaçlara cevap verecek şekilde esneklik sağlanmalıdır. Açık planlı kütüphanelerde hareketli mobilyalar ile bu esneklik desteklenmelidir. Sadece mekânlarda değil aydınlatma, ısıtma ve havalandırma gibi sistemlerde esnek olmalıdır.

- Kütüphane binası materyal ve kullanıcı ihtiyaçları açısından genişlemeye olanak sağlayacak şekilde planlanmış olmalıdır.

- Bina içindeki yönlendirme işaretleri kullanıcının aradığını sormadan bulabilmesini sağlamalıdır. Gerekirse bu konuda kullanıcı eğitimi verilmelidir.

- Kütüphane bütçesinden her yıl, bakım onarım için para ayırmak gerekir. Kötü planlanmış ve inşa edilmiş

binalar üniversitenin yıllar geçtikçe bakım ve onarım için daha fazla para harcamasına neden olurlar.

- Modern kütüphanecilik anlayışında kütüphane materyali kullanıcıların kolaylıkla erişebilecekleri şekilde olmalıdır. Bu yüzden kütüphanelerin giriş katlarının işlevi çok önemlidir. Bu katta önemli hizmet noktaları olmalıdır.

- Kampüs içindeki yurtlarda öğrencilerin ders çalışabilecekleri mekânların olması, onların kütüphaneye sadece ders çalışmak için gelmelerini engelleyecektir. Böylelikle kütüphanenin amacı dışında kullanımı önlenecektir.

- Katlar arasındaki dikey ulaşımı sağlayan merdiven ve asansörlerin kullanıcı mekânlarından uzak olması ve dolayısıyla gürültüden kullanıcı alanlarının fazla etkilenmemesi sağlanmalıdır.

- Kitap çok toz tutan bir nesnedir. Bu yüzden temizlik işine yeterli personel ayrılmalı ve toz emici sistemler kurulmalıdır.

- İklimleme sistemleri çok gelişmiş teknikleri içermektedir. Ancak, ülkemizde üniversite kütüphanelerinde iklimleme sistemi denilince sadece ısınma ve kısmen havalandırma düşünülmektedir. Oysa nem kontrolü, havanın bina içindeki dolaşımını sağlayan sistemler hem kütüphane materyalinin ömrü hem de kullanıcı ve çalışan personelin sağlığı açısından çok önemlidir. Bu tekniklerin üniversite

kütüphanelerinde uygulanması için programlama ekibine bu konuda uzman danışmanlar katılmalıdır.

- Kütüphane binalarının girişleri yürüme engelliler göz önüne alınarak planlanmalıdır.

- Üniversite kütüphanelerinin ihtiyaç programında, kütüphane hizmetlerinin verilecekleri mekânlar birbirleri ile ilişkileri göz önüne alınarak ayrıntılı olarak belirtilmelidir. Buna göre;

- Referans hizmetinin verileceği mekânın kütüphanenin kolay ulaşılabilen bir yerinde olmasına, ayrı bir salon olarak düzenlenmesine, fotokopi hizmetine yakın olmasına, personel ofisinin yakın olmasına, bankonun konumunun dermenin güvenliğini sağlayacak şekilde yerleştirilmesine dikkat edilmelidir.

- Rezerv hizmetinin verileceği mekânın giriş katında kullanıcıların rahatlıkla erişebilecekleri bir yerde olmasına, istendiğinde kütüphaneden bağımsız olarak hizmet verebilecek ayrı bir yer olarak planlanmasına ve fotokopi hizmetine yakın olmasına dikkat edilmelidir.

- Ödünç verme bankosu kütüphanenin girişinde dikkat çekici bir konumda yerleştirilmelidir. Kütüphane geliştikçe bankoyu genişletmek olasılığına karşı yer bırakılmalıdır. Ödünç verme ofisi bankonun yakınında ve personel sayısı göz önünde tutularak planlanmalıdır. Gürültülü olan bu mekân okuma salonlarından uzak

olmalıdır.

- Çağdaş eğitim veren üniversitelerin kütüphanelerinde gör-işit bölümünün olması gerekir. İhtiyaç programında gör-işit bölümü için istenilen mekânlar kullanıcı sayısı ve verilecek hizmetler doğrultusunda ayrıntılarıyla belirtilmelidir.

- Üniversite kütüphane binalarında aksesyon bölümü ile posta girişi birbirine yakın konumda olmalıdır.

- Üniversite kütüphane binalarında kataloglama/sınıflama bölümünün aksesyon bölümü ve kart katalog ile yakın konumda olması gerekir.

- Üniversite kütüphane binalarında süreli yayınlara ait alanlar belirlenirken, dermenin aynı yerde tutulması için gerekli alan ayrılmalıdır.

- Üniversite kütüphanelerinde cilt ve bakım işlerinin çok olacağı düşünülerek ihtiyaç programında cilt atölyesi olarak bir yerin ayrılması faydalı olacaktır.

- Üniversite kütüphaneleri düzenleyecekleri sosyal etkinliklerle de gençliğin eğitimine katkıda bulunacaklardır. Bu düşünceden hareketle kütüphane binalarında bu tür etkinliklerin verilecekleri mekânlar olmalıdır.

- Üniversite kütüphanelerinde kullanıcının rahatına ve konforuna yönelik hizmetler ihmal edilmemelidir.

- Kütüphanede kullanıcıların çay ve sigara içebilecekleri bir salon ayrılmalıdır.

- Tuvaletler kullanıcılar için en doğal ihtiyaçtır. Güvenlik nedeniyle onları kapatmak yerine kontrol noktasının dışında planlamak daha çağdaş bir yaklaşım olacaktır.

- Vestiyer alanı planlanırken kullanıcı sayısı iyi hesaplanmalı ve genişleme ihtiyacı için yer ayrılmalıdır.

Üniversite kütüphanelerinde kullanıcıların fotokopi makinelerine ulaşımını kolaylaştırmak için, kütüphanenin bütün katlarında kartla çalışan fotokopi makinaları önerilebilir.

KAYNAKÇA

AKTÜRE, Teoman

- 1985 Bina İhtiyaç Programlaması.
Ankara: Tübitak YAE.

American Library Association

- 1980 ALA World Encyclopedia of Library and
Information Services.
Chicago: ALA.

American Library Association

- 1983 The ALA Glossary of Library and Information
Science.
Chicago: ALA.

AnaBritannica.

- 1989 15th. edition.
İstanbul: Ana Yayıncılık.

AYBAŞ, O. Tekin

- 1975 "Türk Üniversite Kütüphaneleri Hakkında Rapor."
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XXIV,
4:259-272.

ÇADIRCI, M. ve A. SÜSLÜ

- 1982 Ankara Üniversitesi Gelişim Tarihi.
Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

ÇİNİCİ, A. ve B. ÇİNİCİ

- 1967 "Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane
Binası." Mimarlık, V, 46:19-21.

DÜLGER, İLHAN

- 1991 "Üniversite Yönetiminde Değişim ve Özerklik."
(Yayınlanmamış Doktora Tezi)
Ankara: Hacettepe Üniversitesi

EDWARDS, Heather M.

- 1990 University Library Building Planning.
Metuchen, N.J.: The Scarecrow Press.

ERSOY, Osman

- 1978 "Üniversite Kütüphanelerinin Sorunları."
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni.
XXVII, 3-4:144-159.

GALVIN, Hoyt R.

- 1982 "The Planning Team." Library Space Planning.
Bowker: Library Journal:74-77.
(Library Journal Special Report No.1)

Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

1989 Yüksek Lisans ve Doktora-Sanatta Yeterlilik

Tezleri Yazım ve Basım Yönergesi.

Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (Metin teksirdir).

KAPTAN, Saim

1991 Bilimsel Araştırma ve İstatistik Teknikleri.

Ankara: Rehber Yayınevi.

KUHLMAN, A.F.

1963 Guiding Lines for Planning a Central General

Library at the Middle East Technical University.

Paris: Unesco.

KUM, İlhan

1974 "Türkiye'de Tıp Kütüphaneleri." (Yayınlanmamış

Doçentlik Tezi)

Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

LEE, Sang Chul

1985 "Planning and Design of Academic Library

Buildings." (Yayınlanmamış Doktora Tezi)

Ann Arbor, Mich.: University Microfilms

International.

Library and Information Science Abstracts.

1969- London: Library Association.

Library Literature

1936- New York: H.W. Wilson Company.

MERAY, Seha L.

1971 "Üniversite Kavramları ve Modelleri."
Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi, XXVI,
1:13-60.

METCALF, Keyes D., P.D. LEIGHTON ve D.C. WEBER

1986 Planning Academic and Research Library
Buildings.
2nd edition. Chicago: ALA.

The New Encyclopaedia Britannica

1977 15th. edition. Chicago: Encyclopaedia
Britannica Inc.

ONAT, Esen

1990 Mekânsal Organizasyonlarda İhtiyac
Programlaması.
Ankara: Teknik Yayınevi.

ONAT, Zeynep

1989 "Halk Kütüphaneleri Mekânsal Organizasyonu."
(Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
Ankara: Hacettepe Üniversitesi.

Orta Doğu Teknik Üniversitesi

1983 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Kütüphane

Etkinlikleri.

Ankara: ODTÜ.

1992 Orta Doğu Teknik Üniversitesi Mezunlar Günü.

Ankara: ODTÜ.

SAĞLAMTUNÇ, Tülin

1991 "Kütüphane, Enformasyon ve Arşiv Alanında Yeni

Teknolojiler İnsan Faktörü ve Ergonomi."

H. Keseroğlu (Haz.)

Kütüphane, Enformasyon, Arşiv Alanında Yeni

Teknolojiler ve Türkmarc Sempozyumu Bildiri

Metinleri.

İstanbul: Türk Kütüphaneciler Derneği: 41-50.

ŞENER, Hasan

1979 "Tasarlayıcıya Verilecek Mimari Programların

İçerik Sınırlarını İfade Biçimleri ve

Endüstrileşmiş Bina Açısından Değerlendirilme-

si." Bina Programı Semineri.

Ankara: TÜBİTAK, 75-80.

TAYMAZ, Haydar

1988 Yapı Bilgisi. 4. bs. c.2.

Ankara: MEGSB Devlet Kitapları.

THOMPSON, Godfrey

- 1989 Planning and Design of Library Buildings.
London: Butterworths.

TURABIAN, Kate L.

- 1987 A Manual for Writers of Term Papers. 5th ed.
Chicago: University of Chicago Press.

Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni.

- 1952 Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.
1986

Türk Kütüphaneciliği.

- 1987- Ankara: Türk Kütüphaneciler Derneği.

Türkiye Bibliyografyası.

- 1935- Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü.

Türkiye Makaleler Bibliyografyası.

- 1952- Ankara: Milli Kütüphane Bibliyografya
Enstitüsü.

"Vakıf Yükseköğretim Kurumları Yönetmeliği."

Resmi Gazete. No.18708. 28 Mart 1985.

WILSON, L.R. ve M.F. TAUBER

1956 The University Library: The
Organization, and Functions of Academic
Libraries.

2nd. edition. New York: Columbia
University Press.

YARDIMCI KAYNAKÇA

ALEMDAR, Kutlu

- 1972 "Kütüphaneler." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
İstanbul:İDMMA.

BOSS, Richard W.

- 1987 Information Technologies and Space Planning for Libraries and Information Centers.
Boston: G.K.Hall Publishers.

BROWN, Carol R.

- 1989 Selecting Library Furniture.
Phoenix,Ariz.: Oryx Press.

COHEN, Aaron

- 1979 Designing and Space Planning for Libraries.
New York: R.R.Bowker Co.

ÇELİK, Hilmi

- 1969 "Üniversitelerimizin Kütüphane Sorunu." Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XVIII,
3:200-206.

DEWE, Michael (Ed.)

- 1987 Adaptation of Buildings to Library Use:
Proceedings of the Seminar Held in Budapest,
Hungary, June 3-7, 1985.
München: K.G.Saur. (IFLA Publications, No:39)
- 1989 Library Buildings:Preparations for Planning:
Proceedings of the Seminar Held in Abevystwyth,
England, August 10-14, 1987.
München: K.G.Saur. (IFLA Publications, No:48)

DIVANLIOĞLU, H. Demir

- 1975 "Kütüphaneler Fonksiyonlarının Analizi ve
Planlama." (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi)
İstanbul: İDMMA.

EDWARDS, Heather M.

- 1987 "Academic Library Building Planning and
Design." South Africa Journal of Library
and Information Science, LV, 1:16-21.

ERSOY, Osman

- 1961 "Kütüphanelerin Çağımızdaki Önemi."
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, X, 1-2:
2-8.

1962 "Kütüphane Binaları." Kütüphaneciliğin Sesi,
I, 2-3:2-4.

HARRISON, K.C. (Ed.)

1990 Library Buildings, 1984-1989.
London:Library Services Ltd.

HOLT, Raymond M.

1989 Planning Library Buildings and Facilities,
from Concept to Completion.
Metuchen,N.J.: The Scarecrow Pr. Inc.

HUMPHREYS, K. W.

1970 "Standards in University Libraries." Libri,
XX:144-155.

KARAYALÇIN, Yaşar

1964 "Kütüphane Binaları Planlama Konferansı."
Forum, XVII, 254:18.

1989 "Üniversite ve Diğer İhtisas Kütüphaneleri."
Türk Kütüphaneciliği, III, 3:115-124.

KASER, David

1984 "Twenty-five Years of Academic Library
Building Planning." College and Research
Libraries, XLV, 4:268-281.

- 1986 "The American Academic Library Building, 1870-1890." Journal of Library History, XXI, 1:60-71.
- 1987 "Designing New Spaces." Library Hi Tech, V, Winter:87-890.
- 1988 "Academic Library Buildings: Their Evolution and Prospects." G.B.McCabe ve B.Kreissman (Ed.) Advances in Library Administration and Organization; a Research Annual. vol.7. Greenwich, Conn.: Jai Pr. Inc.
- 1989 "Current Issues in Building Planning." College and Research Libraries, L, 3:297-304.

McANALLY, Arthur

- 1969 "Kütüphane Mimarisinde Modern Eğilimler." (Çev. Sema Göksel), Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni, XVIII, 3:151-163

PIERCE, William S.

- 1980 Furnishing the Library Interior. New York: Marcel and Dekker, Inc.

REECE, E.J.

- 1952 "Library Building Programs: How to Draft Them." College and Research Libraries, XIII:198-211.

SMITH, R.S.

- 1980 "The History of Academic Library Buildings."
James Thompson (Ed.)
University Library History.
New York: K.G.Saur.

TKDB

- 1969 "Kütüphane Yapılarında Gelişme."
Türk Kütüphaneciler Derneği Bülteni,
XVIII, 2:81-82.

TREZZA, Alphonse F. (Ed.)

- 1967 Library Buildings: Innovation for Changing
Needs.
Chicago: ALA.

YAZICI, Mustafa

- 1969 "Türkiye Kütüphane Binalarının Genel Durumu."
Mesleki ve Teknik Öğretim, XVII, 193:33-34.

